
STUDIUM HABENTES + PULCHRITUDINIS

Een Kleyn CRONYKJE

Ende

Voorbereidinge van de Afkomste ende 't vergroten van de Dorpen van

GRAFT en de RYP:

Ende

Van meer verscheiden notable Oude Stukken ende Geschiedenissen.

Gedaan door

JAN ADRIAANSZ. LEEG-WATER,

In zyn Leeven Ingenieur ende Moolen-maker van de RYP,

En nu op nieuws hier by gedaan de Beschryving van den Grooten Brand, voorgevallen in de RYP, op den zesten January, des Jaars 1654.

t'AMSTERDAM,

By PIETER VISSER, Boekverkooper, op de Lelí-gragt, 1727.

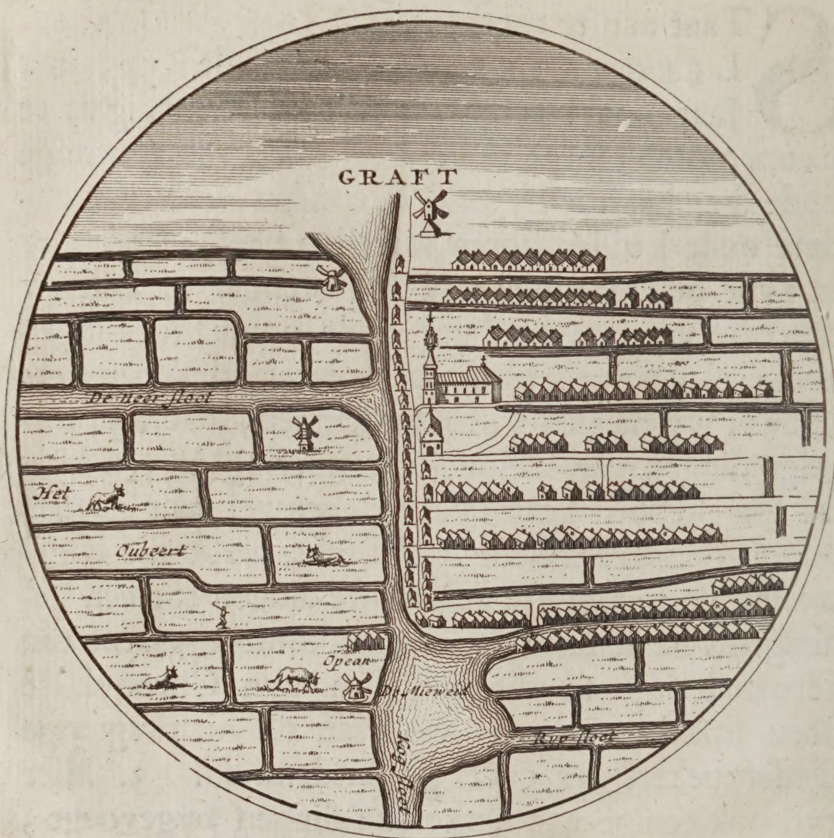
Aan den Lezer op den Inhout van *Jan Adriaansz. Leegwaters* Kronijckjen.

GHy die na wat niews gaat haken,
Of wat ouds, of vreemde zaken,
En daarom veel Boecken leest,
Hoe het is en heeft geweest.
In de verd'-gelegen Landen:
Neemt dit Boeckje eens in handen,
Dat LEEGWATER u aanbiedt:
Daar in zo werdt u bediet,
Hoe voor tweemaal hondert jaren,
GRAFT en RYP heel weynig waren,
Van wat Lieden dat dit Landt,
Eerst bewoont is en beplant:
Hoe veel plaatzen hier gelegen,
Hebben haren naam gekregen:
Wanneer Kerk, Waagh en Sluys,
Molens, Haven, en Raathuys,
Hebben haar begin genoomen,
En 't Scheeps Timmeren is gekomen,
Wat een Man daags Winnen mogt,
Hoemen Boter, Eyren kogt:
Hoemen mogt een Maaltyd teeren,
Hoe haar 't Volk doe kond' geneeren;
Hoe het Dorp te wezen plag,
Dat hem zelfs gedenken mag:
En hoe 't door des Heeren zegen,
Sulken wasdom heeft gekregen,
Datmen hier in dees Contrey,
Vint geen Dorp zo schoon, zo frey,
En nog veel notable stukken,
Gaat hy u hier in uytdrukken.
Van zyn Groot Moeders Geslagt:
Van veel Kind'ren tot een Dragt:
Van de lang gehouwde Paren,
Wat hem zelfs is wedervaren:
Wat hy heeft gehoort, gezien,
En verstaan van ander Lien,
Wat al Landen, wat al Steden
Dat hy heeft doorwandelt: mede
Vint gy in dit Boekjen aardig,
Sulk een Man is pryzens waardig,
Die veel fraaye dingen schryft,
Op dat in gedagten blyft,
't Geen de tyd al gaat verand'ren:
Daarom laat ons met malkanderen
Loven, pryzen, dezen Helt,
Die ons klaar voor oogen stelt.
'T geen wy van ons leven-dagen,
Noyt en hoorden, nog en zagen.
Wisten van veel dingen niet,
Diemen door LEEGHWATER ziet.

H. A. Hoeje wilt.

TOT DEN LEESER.

STaat aan te merken: dat JAN ADRIAANSZ. LEEGWATER gebooren is in de Ryp, in 't Jaar ons Heeren 1575. 't welk noodig is te weten, om den tyt te konnen giſſen van ſommige oude dingen, die hy zelfs bevonden, ofte van andere oude Luiden horen vertellen heeft, ende hier in zyne beſchryvinge te paſſe brengt. 2. Dat wy den text van den Autheur in de notabelſte dingen zoo veel gevolgt hebben als de materie lyden mogt: hoewel wy niet en willen ontkennen, dat wy ſommige dingen van kleine verwondering in een korter zin hebben betrokken; evenwel niet gaande buiten onzes Autheurs oogmerk, alzoo die is geweeſt, de notabelſte en fraaiſte dingen tot een geheugenis na te laten, om de Nakomelingen tot een verwondering te dienen, en zyn Chronyk te doen ſmaaken in de ooren van de nieuwsgierige Onderzoekers der oude geſchiedeniſſen. 3. Hier zyn ook eenige aanmerkelyke dingen bygevoegt, waar onder het voornaamſte is den verſchrikkelyken en vermaarden Brand van de Ryp, voorgevallen in January, des Jaars 1654.

GRAFT
De Heer sloot
Het
Oubeert
Opean
De Mieweid
Kog sloot
Ryp sloot

Een Kleyn

CHRONYKJE

Ende Voorbereidinge van de Afkomſte ende 't vergrooten van de Dorpen van GRAFT ende RYP: en van meer verſcheide notable oude ſtukken ende geſchiedeniſſen.

Gedaan door JAN ADRIAANSZ. LEEGWATER, Ingenieur ende Moolen-maker van de RYP.

IN den eerſten / het Dorp van Graft / het welke het oudſte Hooft-dorp is van de andere gehugten: als Noord-eind / Graf-dyk / ende die vuile Graft / ook mede het Hooft-dorp geweeſt is van de Ryp / ende zo ik in myn jonkheit wel heb hooren verhalen / zo heeft het Dorp van Graft den naam gekregen van de vuile Graft / te weten van het water dat van de Schermer af gaat Zuid aan tot aan de Starn-meer toe Ik heb mede wel horen verhaalen / dat die vuile Graft den naam gekregen heeft van een groot Heer van de romeinen / die in een ſtorm door de vuile Graft quam varen / ende het Schip daar verongelukte / dat daar veel van zyn volk dood bleven / waar op die Heer zeide: Dat is wel een vuile Graft.

2. Die eerſte Prochy-kerken / die daar op het * Eiland waren / daar de Catholyken haren dienſt in deden / dat was de Kerk van Graft, ende de kerk van Schermer, welke Schermer-Kerk in 't veld pleeg te ſtaan / tegen Schermer en Schermerhorn, het welke ontrent een-en dartig jaren geleden is / en na datum van dien 300 hebben die van Schermer een nieuwe Kerk in het midden van het Dorp van Schermer gebouwt ende getimmert.

* Nota. Dat hier het woord Eiland gebruikt word, komt daar uit voort, om dat dien geheelen hoek Lands, daar nu de Dorpen Graft, Ryp, Schermer, en Schermerhorn in leggen, een Eiland plag te zyn, als beſlooten zynde tuſſchen drie groote Meeren, namelyk de Beemſter, de Schermer, en de Sterre-meer, zulks dat men uit dit Eiland niet en konde te voet gaan, of men moeſt met ſchuiten daar uit varen. Maar naderhand is door de bedyking van de voorzeide Meeren dit Eiland tot een vaſt land geworden, dat men daar uit en in-gaan, en met wagens ryden kan. Even-wel heeft het dien naam behouden, dat het noch het Eiland by de Inwoonders aldaar word genoemt.

3. Nu van de Opkomste ende ouste Memorien van het Dorp van Graft. In mijn jonkheit ben ik verscheiden maal gevaren Graft af/ West aan/ tot aan het einde van de Meer-sloot/ en aan de Zuit-zyde aan de slinkerhant omdraaiende/ na de Grafdijker Meer/ zo is daar een plaats die men het oude Kerkhof noemt/ daar heb ik in dien tijt gezien dat aldaar een doodkist bloot gespoelt was/ zo schijnt het wel dat aldaer de begraaf-plaetze eerst geweest is/ voor ende aleer dat het Dorp van Graft gestigt is.

4. Ik heb in mijn jonkheit wel hooren verhalen van de Secretaris van Graft/ geheeten Ian Lubbertsz. de welke een zeer ervaren man was van de oude Geschiedenissen ende Historien te verhalen/ de welke my zeide van een oud man tot Graft/ die gedenken mogt dat het Dorp van Graft nog heel weinig en zeer klein was/ ende dat aldaar in het Dorp van Graft in dien tijd niet meer als vier wegen gangbaar waren/ ende dat het fondament van de steenen Tooren niet hoger en was als een mans langte.

5. De Kerk van de Toren af tot aan 't Coor/ zo ik verstaan heb is alder-eerst getimmert/ ende het Coor is daar na gemaakt/ waar van een boekxken in mijn Groot-Vaders huis/ te weten Symen Ruts, een Brouwer van de Rijp/ gebonden is/ daar in geschreven stont/ het Choor van de Grafter Kerk heeft gekost vier en twintig hondert gulden / het welke nu wel kosten zoude agt ofte tien duizent gulden/ ofte meer.

6. In dien tijt doen daar nog geen Water-Molens in Hollant waren/ het welk ontrent hondert ende tagtig of tnegentig jaren geleden is / zoo ik wel heb horen verhalen van verscheide oude Timmerluiden van Delf/ doen lagen alle de Landen in Zuit en Noort Holland met de buiten Wateren nog gemeen. Doen wierde het Eiland van Graft ende Ryp des Winters weinig bewoont; maar des Somerdaags quamen die van Limmen ende Heilo op het Eiland te woonen/ om de vrugten van het velt te genieten ende te gebruiken / gelijk als blykelijk is/ dat daar hooge plaetzen op die Landen gemaakt waren/ en nu nog zijn/ die men Hof-stede noemt/ die my zeer wel bekent zijn/ ende wel gezien heb op mijn Vaders Land/ genaemt die Mienscher, welke plaetzen zeer bequaem waren om de Koebeesten daar op te verbergen.

7. Ende als het water des Winter daags hoog was/ zo en konde men die Landen niet gebruiken/ zo vertrokken die Luiden weder na den Geest kant om te wonen/ gelijk als 't blijkt dat aldaar tot Limmen nog een plaats is/ dat men het Grafter en Ryperpat noemt: het schynt wel of die Landen op het Eilant wel eertyts over lange jaren weinig van prys geweest zyn: daar leit nog een stuk Land in de Ban van Graft/ dat men Koeke-weid noemt/ het welke/ zo men zeit/ wel eertyds om een koek gekogt is/ en zo isser in de Ban van Graft nog eenig Land/ dat men niet en weet wie dat het gekogt ofte verkogt heeft; zo schynt het wel of sommige Landen geen Eigenaars en hadde/ en alzo in 't wilde lagen.

Van de eerste Water-molen, en andere oude herkomsten.

8. Dit is my mede wel verhaalt van een Molenaar/ die op de Water-molen van de Opdammer en Hensbroeker Polder was/ dat zyn Groot Vader

die

die Watermolen aldereerst gemalen hadde / het welke een van de eerste Water-molens in Noord-Holland was / waar van de Boeren zeer verwondert waren / ende zeiden / wat zal dat ding hier doen? men zal niet een Ey in 't veldt konnen vinden.

9. Des Somer-daags gingen de Boeren in 't velt om eieren te zoeken met een lijn over 't Riet heen / dat die wilden Eenden en Vogelen op-vlogen / en zogten in een korten tijd een mant vol eieren / maar nu ist al heel een ander doen in 't velt / nu dat 't Lant droog wert gehouden: in de plaats van de Eyeren / zo heeft men daar nu vette Beesten / ook Paarden en Hengsten / ook Boter ende Kaas / ende meer andere goede gewassen / alles door den zegen des Heeren / het welke by de eyeren nauwelyks een boon te vergelyken is.

Omnia dat Dominus, non habet ergo minus.

Godt geeft alle ding, en houd zelver niet-te-min.

10. Om nu weder te komen tot het voorgaande van het Dorp Graft; In die tyd / doen de buiten en binnen-wateren nog gemeen waren / doen quamen de Kog Schepen uit het Noorde Land / en leiden haar Schepen aan de Zuidwester hoek van Graft aan / dat was hare Rendevoes / het welk nu nog Kogan geheeten wert: zo dat de Schepen voeren Zuid aan door de Kogsloot na de Starnmeer toe om te visschen / zoo heeft de Kogsloot mede den naam van Kog-schepen gekregen / ende als de Kog-scheepen een togt met visschen gedaan hadden / zo quamen zy in het water bezuiden Graft / om haar Schepen te reinigen / ende haar netten schoon te maken / zo quamen de Vogelen daar by / die men Mieuwen noemt / zo dat het water den naam gekregen heeft van de Miewei / ofte Mieu-weid / zulx dat veel dingen haren oorspronk hebben / daar veel Steden ende Dorpen na genoemt werden.

11. Het principaalste van Graft / te weten de principale buert / die zeer hoog uit het water is / gelyk den noot doen alzo vereiste van 't hooge water / daar zyn de Erven meest alle met Koemis opgehoogt / gelyk ik zelver mede in myn jonkheit wel bevonden heb / in 't maken van een Kelder in Ian Slypers huis, drie ofte vier huizen benoorden die Kromme horn.

12. Het Dorp van Graft is in zestig jaren (het welke my wel gedenken mag) door de Zegen des Heeren zeer veel verbetert ende aan getimmert / meest alle de straten ende buerten die Oost aanliepen / zyn meest alle in myn tyt gebout / zoo dat het Dorp van Graft nu bykans eens zo groot is als 't in myn jonkheit was. Het eerste Raat-huys van Graft dat was bewesten aan de steenen Tooren in een Luif / daar de Heeren Schepenen hare Regtplaats hadden. Ende daar na is tegen Graft en Ryp in de Ban bescheidinge een Raat huis gemaakt / daar byde de Dorpen / Graft ende Ryp / te regt quamen / zo lange tot de separatie toe / doen de Dorpen niet langer en konden accorderen / welke zeparatie geschiet is in 't jaar 1605. Het Nieuwe Raadhuis dat nu tot Graft staat / is getimmert in 't jaar 1613.

13 Veel Overhuizen tot Graft ende op de Bangert zyn in myn tyd mede getimmert: My mag gedenken dat daar niet een Huis en stond van het Huis af daar nu op het Oost-ent van de Bangert / de Secretaris Kornelis Egbertz woont / en dat Oost aan / tot de West-ender brug aan de Ryp toe: Dat

was meest alle Wey land en Bouw land: Die Weide werde genaamt Blottes-Dyk.

Een Notabel stuk zal ik hier by verhalen, het welke in het Dorp van GRAFT geschied is.

14. EEn zeker man van Graft / dien ik zeer wel gekent heb / genaamt Pieter Munniks, daar ik mede op den weg ging wandelen / die verhaalde my dat zyn eigen Oom van Graft gegaan was met een mandeken met 32 Eyeren / en drie kop Boter / den Huigendyk langs tot Alkmaar / om zyn Waren aldaar te verkopen; en als hy weder tot Graft quam / zyn Waren aldaar wel verkocht / ende zeven of agt uuren op den weg gegaan hadde / doen hadde hy gemaakt een stuiver van de 32 Eyeren / ende een stuiver van de drie kop Boter: waar op zyn Naburen tegen hem zeiden / dat zyn Waren wel verkocht waren.

15. Het schynt wel of het geld van oude tyden zeer zober ende weinig was: Als men nu een Jongen zoude verzoeken / die van't Noord-end van Graft zoude gaan tot het Oost-end van de Ryp / men zoude op het minste twee stuivers moeten uitloven.

16. Het veerste ende langste dat my gedenken mag / dat is dat men agt ofte negen Eyeren om een stuiver gekogt heeft / ende mijn Moeder Zaliger verkogt een kop witte Boter voor drie blanken.

17. Hier mede wil ik mijn schryven van het Dorp van Graft af-korten / ende de Inwoonders al te zamen alles goeds wenschen na Ziel ende lighaam / en den Almogenden God in genade bevelen / ende keeren my tot het Dorp van de Ryp / om daar mede zo veel van te schryven als ik door oude memorien ende geschiedenissen bekomen kan.

HEt Dorp van GRAFT, zeer wyd vermaard,
(d'Inwoonders zyn ook goed van aard)
Leid tegen de Beemster en Schermer in?
Na-by de RYP, verstaat den zin.

Einde van het Dorp van GRAFT.

Beschry-

Beschryvinge

Van de Opkomst, gelegentheit en Vergroting van het Dorp

D E R Y P.

In den eersten, hoe dat het Dorp van de RYP den Naam eerst gekregen heeft.

1. DAar leit een weyde regte Sloot beginnende van Nieuwiet van Graft af/ strekkende Oost aan na de Ryp toe/ tot aan de Boeier-sloot/ 't welke de Ryp-sloot genaamt wert: Daar heeft het Dorp van de Ryp/ den naam eerst van gekregen / zo ik verscheidenmaal in mijn jonkheit/ van oude luiden/ en van myn Vader Zaliger heb horen verhalen; gelyk als veel Steden en Dorpen in Hollant haren naam van de wateren gekregen hebben.

2. Het water den Amstel brengt voort den naam van Amsterdam: Het water de Rotte, Rotterdam: De Schie, Schiedam/ Een water by Monikkedam/ genaamt de Munkemeer, Monnikendam: Het water de Ye, Edam: De Saan: Saanerdam: ende verscheiden andere plaatzen meer/ die haren naam hebben van iet dat daar ontrent gelegen is.

Om nu verder te komen tot bewys van 't Opbouwen van de RYP.

3. Een oude Vrouwe/ geheeten Maartje Albers/ die op 't Oost-ende van Ryp woonagtig was/ die ik in mijn jonkheit zeer wel gekent heb/ dezelve wist te verhalen/ dat haar moeder gedenken mogte/ dat daar niet een thuinstaak op het Kerkhof van de Ryp en stond; daar en stont geen Kerk nog Capel/ nog Klokhuis/ ofte iets: maar daar stond een rood kruis/ daar gingmen des avonds/ na ouder gewoonte/ om het Vrouwe-lof te zingen.

4. Daar na is aldereerst in de Ryp een houten Capelle gekomen/ welke vrydom eerst verzogt en verkregen is van den Abt of Bisschop van Uitregt/ in 't jaar 1467. en daar na is het steenen Choor gebouwt/ zo ik verstaan heb/ met een Orgel daar in; waar van de Oude-maat Orgelist geweest is/ tot zo lange als 't Land Catholyk was/ ende de Papen in de Kerk waren.

5. Myn Grootmoeder/ te weten mijns Vaders Moeder/ Griet Maar-

tens

tens van de Ryp / die een oude Vrouw was van 90 jaren / de welke gerust ende gestorven is in 't jaar 1604. de welke gedenken mogt / dat de Ryper kerk / die nu nog aan de Toren vast staat (namelyk toen den Autheur dit schreef) eerst gefondeert en getimmert is in 't jaar 1529. waar van Willem Aris van de Ryp den eersten steen geleit heeft. Deze Vrouw / mijn Grootmoeder / mogt mede gedenken / dat aldaar in de Ryp niet meer als veertig huizen en stonden. Dit alles heeft zy my verscheidemaal verhaalt / en veel andere notable stukken meer. Ook verhaalde zy my mede / toen de Kerk getimmert werde / zo gaven de Huisluiden de Timmerlui en Metzelaars de vrye kost en drank / een iegelyk na zyn vermogen / by beurten om / de zommige twee ofte drie dagen / ende die wel van vermogen waren / een week / na dat de gelegentheit mede brogt: en als daar Matrialen aanquamen / hout en steen / zo quamen de Huisluiden met een grooten iver / en brogten die Materialen ter liefde op het land.

Nog een notabel stukxken.

6. Myn Grootmoeder heeft my mede verhaalt / dat de Huisluiden in de Ryp zeer eenvoudig en slegt waren in hare jonkheit: dat aldaar in de Ryp niet een eigen Vrouw en was die met zeep konde wasschen / anders als een Brabantsche Vrouw die in de Ryp woonde / die een Hooftdoek met Zeep konde wasschen (welke Hooftdoeken / die ik in mijn jonkheit wel gezien heb / zo groot waren dat zy met slippen op de schouderen hingen: gelyk nu de Jodinnen dragen /) waar van het loon een Ey was / ende men kogt twee-endertig Eyeren voor een stuiver / en ook mede kogt men drie kop Boter voor een stuiver. De eygen Vrouwen wiesschen haar Hemden ende Lynwerk / dat zy tot nooddruft van doen hadden / met Duive-drek en andere onreinigheit; alles om het gelt te sparen / ende ook mede om dat zy niet beter en wisten.

Van myn afkomste en Geslagt.

7. Deze mijn grootmoeder Griet Maartens 90 jaren oud zynde doen zy storf / heeft binnen haar leven gezien / zes van haar eigen kinderen / 47. kinds-kinderen / 63. over-kinds-kinderen / en nog 26. die aan dit geslagt getrouwt waren / makende t'zamen een getal uit van 142. behalven nog andere 36. die gestorven waren.

8. Zy was zeer kloek van memorie / wist dingen te verhalen van oud en nieuw / 't zy uit de Schriftuur / of andere Boeken / of dingen die zy aangemerkt hadde uit des Wereldts loop / waar van zy / vermits haar ouderdom / groote ervarentheid had / en zeer levendig wist te vertellen / en aan andere bekent te maaken.

Van zommige oude gelegentheden.

9. Myn Grootmoeder / te weten mijn Moeders Moeder / genaamt Pietje Pieters Schoutes / die was een Susterling van den Abt van 't Clooster van

Egmond / ende zo ik wel van myn oude Oom heb horen verhalen / zo en was daar niet meer als een Speelwerk van klokken in Holland; dat was op het Clooster tot Egmond.

10. In dien tyt van mijn Grootmoeder en was daar maar een Koren-Molen op het Eyland / dewelke in 't Dorp van Schermer stont / daar de andere plaatzen ende gehugten mede ter Molen mosten komen: en het Maal-loon van een zak zaad was een oortjen: ende die Luiden (zo my verscheidemaal verhaalt is) en konden dikwils geen oortjen by malkander verzamelen / moesten daarom nog Eyeren uit het nest nemen / om het Maal-loon daar mede te betalen. Behalven dien zo hadden die gemeene Bueren op 't West-end van de Ryp een Oven / daar zy by beurten in bakten / om het Bak loon mede te besparen.

11. De Huis-luiden van Schermer waren in myn jonkheit / doen ik daar eerst getrouwt was / wat rouw van manieren en zeden: dewelke nu mede al zeer betemt ende manierig zijn. Daar waren weinig huizen die schoorsteenen hadden: Ook was daar zelden een bequame zolder ofte vloer in 't huis.

12. Ysbrand Jansz. de Lange / die op 't West-end van de Ryp woont / in het derde huis bewesten de west ender-brug / diemen Jan Stynes brug pleeg te noemen / die heeft my verhaalt / doen zijn Over-groot-Vader / (genaamt Ryper) dat eerste huis op dat Erf liet timmeren / (daar nu lange Ysbrant nog tegenwoordig woont) doen en stondender niet meer als zeven-en-twintig Huizen in de Ryp.

Nu voorts komende hoe veel het Dorp van de RYP in myn leven vergroot ende verbetert is.

13. Men mag gedenken dat daar niet meer als zes of zeven overhuizen in de regte Ryp en stonden; ende doen en stond daar niet een huis bewesten Dirk Jansz Lakemans huis / dat is drie huizen beoosten de brug / daarmen door vaart agter de huizen / en dat tot aan de Koorn-molen toe / die nu tegenwoordig in de Ban scheiding tegen Ryp en Graft staat.

14. De eerste houten Sluis / na mijn onthouwen / die in de Ryp geleit is / dat was in 't jaar 1594. waar van mijn Vader zaliger Adriaan Symonsz. Leegwater mede het opzigt van gehad heeft.

Memorie hoe lange dat de Waag in de RYP geweest is.

15. Anno 1489. den 26. dag in April / een Quitantie in de Buere kist van de Waag in de Ryp / houd drie Pont Groot. Geonderteikent by Cymon Jacobsz van Wooveren / Baljou / Castelein en rentmeester van der Nyburg. Het is nu 160. jaren geleden dat de Waag eerst in de Ryp gekomen is.

16. Ontrent het jaar 1625. doen is de steenen Sluis in de Ryp gemaakt/ die'er nu tegenwoordig leit/ ende indien tyt stondender heel weing overhuizen bezuiden den Oude Haven.

17. Ontrent de zelve tyt van de steenen Sluis/ doen de nieuwe groote Zuider Haven gedolven ende gemaakt is geweest/ zijn alle de huizen tegen bei de Havens getimmert/ te weten van de Ryper-Kerk af/ Oost aan/ tot aan de ringsloot van de Beemster toe: in welke nieuwe Haven nu des winterdaags de Haring Buizen in geleit werden.

18. Ook zijn mede alle de huizen getimmert die by de Beemster-brug staan/ na datum dat de Beemster bedykt is/ en Jan Tezes huis was het Oosterste huis van de Ryp.

19. My mag mede gedenken, dat daar niet een huis en stont bezuiden het Vlaander/ waar van het Vlaander den naam gekregen heeft/ zo my wel onderrigt is/ dat aldaar een Paap was/ die dat alzo met de quasi gewyt heeft/en den naam gaf van het Vlaander.

20. De eerste straat daar bezuiden aan werd genaamt de Wever-buert: welke straat den naam kreeg van een Man/ geheten Brant de Wever/ die ik wel gekent heb. De andere straat bezuiden aan is genaamt de Lieflants straat: ende d'andere daar bezuiden aan/ Meester Heikes buert. En dan komt daar nog bezuiden aan/de Dobbelde straat.

21. En ook mede en stont daar niet meer als een huis bezuiden de Caats brug/ en voorts die geheele Zuid-dyk uit te gaan/ met nog verscheiden andere gehugten en bruggen/ die in mijn jonkheit niet en waren: Als ook mede de Schaapsharders dubbelde straat/ ende meer andere.

22. Daar stont in de Ryp/in mijn jonkheit/ niet meer als een Molen behalven de Water-Molens: dat was die agtkante Koren-molen/ die een stuk weeghs bewesten de west-ender brug pleeg te staan/ waar van nu in de Ryp na datum van dien verscheiden zoorten van Molens gekomen zijn.

Van de Oly moolens.

23. My mag gedenken datter niet een agt-kante Oly molen met stampers in Hollant en was/ waar van ik Jan Adriaansz. Leegwater na datum van dien d'eerste agt kante Oly molen met stampers/ tegen Ryp en Graft/ voor my zelven/ getimmert en gemaakt heb/ die nu nog tegenwoordig gangbaar is/en ontrent 45. jaren gegaan heeft/ waar van nu naderhant een groot getal van zodanige Oly molens in Noord Holland gekomen zijn; als in de Ryp/Wormer/Jhisp/Wormerveer Saandyk/en andere plaatzen meer: voornamelyk op Saardam die kleine vierkante Water-molen/ die bezuiden de Ryp staat/ na de Volger toe/ ontrent half wegen 't Oudyk/ die heeft gestaan na by de Ryp/ontrent tegen over de dubbelde straat/dat was de eerste

eerste Water-Molen die op het Eiland was / zo ik wel van oude Luiden in mijn jonkheit heb horen verhalen.

24. De alder-eerste vierkante wind Oly-molen die in Holland quam / die is uit Vlaanderen gekomen / regt na den Troubel; die heeft doen zetten Lief Jansz. Andries van Moerbeek / op 't Noord ooster Bolwerk tot Alkmaar / en was woonagtig op Lutcautorp / in 't gulden Aglen / dien ik wel gekent heb.

Van de Saag-Molens.

25. Die de eerste Saag molens alhier in Holland gepractizeert ende gemaakt heeft / dat was een Boer van Uitgeest / die ik mede zeer wel gekent ende gesprooken heb.

Van de Haring-Buissen.

26. Een zeker man van de Ryp / ontrent den Troubel) genaamt Coombaart / die een groot geslagt na gelaten heeft / dezelve hadden twaalf kinderen die getrouwt waren / dewelke al te zamen weder kinderen geteelt hadden / terwyle dat Coombaart nog in 't leven was: Deze voorsz. Coombaart / die is den principalen autheur en aanlegger van de Haring schepen / en van het Nettegaren te spinnen / en te breiden geweest: hy heeft veel van zijn kinderen en geslagte tot Stuer-luiden gemaakt.

27. De principale fleur van de Haring-buizen te maken / dat is in de Ryp / en het heeft daar ook al een lange tyt geweest / bykans van den Troubel af / welke aldereerst af gekomen is van twee Mannen van Akersloot / die in de Ryp getrouwt waren / geheten Maarten Pouwels en Willem Jansz / dien ik beide zeer wel gekent heb / dewelke beide Mr. Timmerluiden van Schepen te maaken waren / en daar na zijnder in de Ryp verscheiden M. Timmerluiden van Schepen te maaken gekomen / die het Ambagt geleert hebben / als Gerbrant Jacobsz. Koevens / Arent Hagens / Aris Sentes / Dirk Schouts / Fredrik Schouts / Meinert Jacobsz / Jacob Willemsz / Arent Jansz. Prins / Jan Princen / Kees Jan / ende meer andere: zo dat daar in de Ryp / verscheidemaal agtien of twintig Haring-buizen op een voor-jaar gemaakt zyn / tegen Kers-tyt ende Pinxteren.

28. Voorts wat aangaat de Buis-vaart of Haring-vangst / is nu nog tegenwoordig zeer sterk in de Ryp / het welke een van de principale ende beste neering in Hollant is / diemen zonder zwarigheit ende bekommering doen mag.

29. De Haring wert door de zegen des Heeren uit de Zee gehaalt / daar men geen gelt voor en geeft / waar mede veel menschen haar broot winnen / het zy Timmerluiden / Lyndraaiers / Kuipers / Hekelaars / Spinders ende Breiders / ende meer andere

30. Ende dat meer is / zo wert de Haring in veel Landen verscheept en weg-gevoert / daar de Coopvaardy-schepen mede haar vragt aan verdienen / in somma / alst alle gezegt is / zo is de Coopvaardy-vaart en Haring vangst het principaalste welvaren in Holland.

31. Alzo dat de Inwoonders van de Ryp zeer naarstig ende kloek zijn om haar broot te winnen / en om haar huis voor te staan / het welke men met Godes hulpe met eeren wel doen mag. Men leest in Timotheum in 't vyfde Capittel: Wie zijn huis niet voor en staat / die is erger als een ongelovige Daaromme is ook het beste / 't huis inwendig mede wel te bereiden: want den tijd die glyd / en het glas loopt ras: Bereid u huis / gy moet sterven / Ezaias 38. Het is het aldernoodigste / datmen zoekt in de werelt vroom te leven.

Van het Raadhuis in de RYP.

32. HEt raad huis van de Ryp / het welke gebouwt en getimmert is ontrent agtien jaren geleden / waar van ik Jan Adriaansz. Leegwater het bestek / de teikeninge en model gemaakt heb: en Symen Jacobsz. van de Ryp heeft den Mr. Timmerman daar van geweest / en Adriaan Claasz. van Muyden was de Mr. Metzelaar. Ik zal hier ook by stellen wie den eersten steen daar van geleit heeft.

ALs men schreef zestien hondert en dertig jaar,
Den zes en twintigsten Augusti en ook daar naar,
Is in de Ryp gestigt een Raadhuis (zo men zien kan)
Tot geryf van Ingezeten, en vreemde Man:
Hier by stel ik ook deze memory met een,
Dat Pieter Stevens Bosch geleit heeft den eersten steen,
Doen hy oud was (ik zal 't u verklaren)
Tweemaal vier ende nog twee jaren.

Van de Kruis-Kerk.

33. De nieuwe Kruiskerk / met het Choor en den middel-toren daar op / is gestigt en getimmert in 't jaar 1635. waar van Symen Jacobsz. mede den M. Timmerman geweest is / en Claasz. Jacobsz. Gorter / de Broeder van Symen Jacobsz. was den Mr. Metzelaar: waar van Jacob Symes / de Soon van Symen Jacobsz. den eersten steen geleit heeft / welke voorsz. Kerk opgemaakt is / in 't jaar 1638.

Alzo ik het voornaamste van het Opbouwen van Graft en de Ryp alhier gestelt heb, zo zal ik hier noch by-voegen zommige Notabele Geschiedenissen.

13. DOen Holland nog Catholyk was / en andere gezindheden daar niet vredig wonen en mochten / zommige jaren voor den Troubel / zo ik van myn Voor-ouders wel heb hooren verhalen / dat aldaar doen veel Doopsgezinden in de Ryp waren / die met kommer en benauwtheid hare Predicatien en vermaningen in 't velt by nacht moesten doen.

35. En daar na in den Troubeltyd / doen de Papen en Monniken uit de Kerken verdreven waren / ende alzo de Ryper kerk ledig stont / zonder Predikant of Priester / zo gebeurde het op een zekere tyd / dat aldaar in de Ryp een Prediker van de Doopsgezinde quam / geheeten Comen Jan / die de eerste Predicatie gedaan heeft in de Ryper kerk: waar van ik verscheide luiden in de Ryp gekent heb / die mede in de Predicatie waren.

36. De Schoonmoeder van Ysbrand Jansz. de lange in de Ryp / geheeten Mary Arents / die heeft my wel verhaalt dat haar wel gedenken mogt dat daar in de Ryp in haar jonkheid niet meer als drie of vier luiden en waren die Kerks-gezint waren / te weten Calvyns / 't welke was Jan Arentsz. Craft / Ysbrand Arentsz. / en Cornelis Arentsz. / met nog een of twee anderen: Zo dat die van de Ryp de Doopsgezinde mede tot Vroedschappen en Schepenen namen / om Dorps-zaken voor te staan / alzo daar geen hals-zaaken en zyn te verrechten: Zo is dat in myn tyd / voor de scheiding van Graft; en ook een wyl tyts na de scheiding / meest alle Doopsgezinden geweest zyn / die de regeringe in den Ryp hebben waargenomen / die ik wel gekent heb / ende die ik hier by namen zal stellen.

In den eersten / Cornelis Dircksz. Vettis, Willem Vettis, Ment Dircksz. Willem Jacobsz. Hacket, Thomas baartsz. Jan Jenses, Meynert Cornelisz Salm, Jan Meynertsz. Salm, Heyn Willem Atis, Dirk Heynes, Jan Groen, Jan Lauwen, Jacob Kuiper, Mr. Pieter Stevens, Maarten Symens, Jan Willemsz. Haringkooper, Arent Willemsz. Cornelis Willemsz. Lang Ysbrant, Jacob Mary Davids, Aris Dirksz. Oom Jan Beets, Jan beets, Klaas Willemsz. Cornelis Maartens, Pieter Thomas, Dirk Pieter Thomas: Hier by waren mede zommige Kerksgezinden / te weten: Dirk Symonsz Ruts, Jacob Schoenmaaker; Allert Voochtis, Dirk Salm, Heertje Seylemaker, Dirk Jansz. Lakeman, Mr. Steven, Pieter Menten.

37. De doopsgezinden hebben van den Troubel-tyt af in een goede gratie by WILHELMUS, den Prince van Orangie, geweest; waar van ik zeekere brieven gezien en gelezen heb.

Nu volgt van den verschrikkelyken Brant in de RYP, voorgevallen op den 6. January, des Jaars 1654.

EEr wy komen tot des zelfs Beschryving / zullen wy een vertooning doen / hoe zig dit heerlyke Dorp / voor den brant met zyne Gebouwen en Gelegentheden liet zien: met aanwyzinge van de plaatzen / die tot beter verstant van deze Historie dienen aangemerkt te worden.

A Is de Kerk met den Tooren. B Het Raat-huis. C de Buisse-havens. D De Beemster-brug, over de welke een weinig benoorden in de Beemster de Klater-buert gelegen is. E De uitterste Koorn-moolen aan het West-eind / staande in de scheiding tusschen Ryp en Graft. F De Hennip moolen, daar den brant uit ontstaan is. G Het Zuit-eint van het Dorp / waar van een gedeelte is blyven staan. H De Oly-molen, die mirakeleus gebluscht is. I De Ring-sloot van de Beemster / waar tegen over de Hof-stede lag / die verbrant is. K de Hennip-molen van Lourents Ruts / die wat hoog opgebouwt was / om de wint-vang. L Het Huis daar den brant gekeert is / en al wat bewesten staat / is blyven staan.

1. Zijnde dan het opkomen van de Ryp by Ian Adriaansz. Leegwater beschreven / hoe en in wat manieren dat het van een onnozel beginzel geworden is tot een heerlyk vermaart Dorp / in aanzien als ook in der daad (zo veel belangt de Neering / Ryckdom / Rederey en handel ter Zee) verscheiden Steden in Hollant / en andere plaatzen overtreffende ; zo zal de zaak vereischen / dat wy hier by stellen / en in 't kort verhalen / den schielyken en onver-

wag-

wagten val/ die 't zelve heerlike magtige Dorp in eenen nagt over gekomen is/ namelik tusschen den 6. en 7. Januarp / des Jaars 1654. ende dat door een schrikkeliken en zeltzamen brant / welks gelyken weinig gehoort of gezien is. Ende om hier van wat opening te doen / zoo zullen wy het zelve Historialiter voorstellen van 't begin tot den einde / voor zo veel als ons bekent is. Het is zulks dat deze heerlike plaats omcingelt / en hier en daar bezaait is met verscheiden Wint-molens / inzonderheit zulke die de Hennip kloppen / met stampers daar toegestelt; welke Hennip alzo zacht geklopt/ geheekelt / en toebereit zijnde / niet alleen hier te Landt getrokken en gebruikt / maar ook in andere verre gelegen Lantschappen gestuert en verzonden wordt / zulks dat dit een treffelike handel en neering in deeze plaats veroorzaakt.

2. Een van deze Molens / of Hennip kloppers was gelegen aan de Zuit-West-zyde van 't Dorp / verre genoeg buiten de huizen / en buiten alle apparentie van perykel op gemeene tijden / 't zy in stil weder / of ook matige winden; 't welk men in zulken geval lichtelyk zoude konnen gebluft en voorgekomen hebben. Dan het beliefde God / van wiens hant wy alle geluk en ongeluk moeten opnemen / dat hy liet opstaan / des avonds op den 6 Januarp voorzeit / zo grooten en verbaarliken storm uit den West zuit Westen / dat verscheiden Molens / en onder anderen dezen voorzeiden Hennip-klopper / zonder zeilen door de vang liepen; daar toe veel hielp de onlangs gepractizeerde Inventie van houten borden langs de Molen roeden gehegt / om 't oplichten en 't slaan van de zeilen te vermeiden / Den wint dan gevat hebbende op deze Molen roede / met de voorzeide borden bekleet / gaf zulken geweldigen vlucht / dat 'er geen houwen nog stellen aan was / noch geen middel om de omlopende Molen wicken te stutten / zulks dat ontrent ten half elf uuren des avonts den brant daar in quam en alzo de zelve Molen verbult was met menigte van Hennip bosschen / tot haar hant werk en neering dienende / zo gaf dat zulken operatie in die ligte materie dat de zelve brandende bossen / gedreven door den geweldigen wint / in de lucht vlogen als fakkels over 't gehele Dorp; ende alzo het merendeel van de huizen gedekt waren met Riet / de wanden en gevels van hout / zo heeft den brant ligtelik de zelve huizen aangegrepen: ende voor eerst wiert een Buerthuizen aangetast / die wel naast aan de voorzeide Hennip molen gelegen was / loopende voorts dezen brant voor wint af / ontsteekende een geheele rest huizen aan de Zuit zyde van de Kerk / waar onder mede aan koolen geleid wierd / het predik-Huis der Doops-gezinde / ende volgens ook al het getimmer dat 'er gelegen was op het Oost-einde van 't Dorp / bezuiden de Vaart die van de Beemster-dijk af tot den Middeldam is strekkende. Onder deze rye huizen waren ook vermengt eenige Pakhuizen / verbult zijnde met Hennip / met Teer / met Olp / met Buis-want / en andere drooge brant-vattende Waren; zulks dat door den sterken wint den brant zo groeiden / door dien deze fakkels langer hoe meer de lucht verbulden / dat 't niet anders en was dan of het vier en zolpher van den Hemel regende / even gelyk men leest van Sodoma en Gomorra. Hier uit ontstont een naar geluit en droevig krioel van menschen / die door den grooten schrik zidderden en beefden; sommige sloegen haar ogen na den Hemel / en meinden den laatsten dag te zien: andere poog-

den

den den brant te bluſſchen / maar al te vergeefs: want elk had de handen zo vol met zijn eigen / dat niemant den andere hulp konden bieden / ook ſtonden-ze zonder gereetſchap / vermits dat 't zelve haar ontleent / of ontrokken was van de na gelegen Bueren / om haar te redden zo 't mogelik hadde geweeſt / of ook wel datze als beſtorven en verſlagen menſchen niet en wiſten waar ze eerſt handen aan ſlaan zouden. Sommige waren bezorgt voor haar magte-looze Ouders / om de zelven uyt den brant te dragen; gelyk Eneas zijnen Vader Anchyzes uit het brandende Troyen droeg: Sommige voor zieken en Kraam-vrouwen / die naauwlyks geen tijd en hadden van onder 't brandende dak te geraken. Het was deerlik om te zien / hoe dat hier gedragen / geſleept / en getrocken wierde / om de zwacke en onvermogende menſchen het lijf te bergen. Sommige namen haar Kinderen in den arm / rukten ze uit de bedden / betonende de Moederlike liefde in dezen hooge noot / en buiten komende en zagen rontom niet dan vier en brandende huizen / zo dat deſe benautheit eenen droevigen galm veroorzaakte. Daar onder quam nog het geloep van Beeſten / die uit de ſtallen niet konden komen / maar wierden van het verſlindende vier verteert: de Paarden / niet wetende wat 'er gaans was / vlogen met het hooft na den brant; desgelijcks de Schapen en ander onnozel gedierte; zelfs de Duiſjens klap-wiekten en vlogen zoo lang tot dat hare hockjens en nesjens door het vier gevelt lagen / zo trouhertig waren die Beesjens om haar woon-plaatzen by te blijven. Die Diertjens beſchamen door haar exempel dikwils de ongetrouwigheit der menſchen / dieze tegen God en haren naaſten bewijzen. Onder dit nare ellendig getier mengde zig ook het droevig geluid van de Brand-klok / zoo lang tot dat de zelve in dezen allarm des viers ook is vernielt geworden. O wonderbaarlike hant Gods! hoe kan gy den menſch bezoeken met hooge nooden / hoe klaar bewijſt hy dat de heerlikheit van deze Werelt niet anders en is als de Kauwoorde van Jonas / die in eenen nagt quam / en wederom in eenen nagt verging: hoe laat die goede God zien de ydelheit van zoo veel Proceſſen / Pleidojen / en geſchillen / die niet alleen veel onkoſten en tijd verquiſten; maar ook de herten der menſchen tegen malkander verbitteren / en het leven / dat zo koſtelik is / in geduerige onruſt houden / ende dat al om zo nietige dingen / die wel wat ſchijnen te zijn; dog in haar zelven als een deel ligte pluimen in ſtof en as vervliegen / gelyk nu tegenwoordig gebleeken is.

3. De Wint was zoo heftig / dat hy de brandende vonken dreef tot over de Ring-dijk in de Beemſter, alwaar zy ontſtaken het dak van een ſchoone Hof-ſtede / die ook aan kolen geraakte. Een weinig benoorden ook aan de voorzeide ring-dyk / leit een buurt huizen van allerhande ſlag van volk / meeſt luiden van klein vermogen / genaamt de Klaaterbuurt. Deze waren ook deelagtig aan dit ongeluk; want de zelve vonken / over den Dyk vliegende / ontſtaken een groote reſt van deze wooningen en leiden ze in de as. Dit was voorwaar wel een ſlag in de wonde; want deze lieden / arm zynde / wierden nog armer / door dien alles wat zy hadden den viere geoffert was / en zy op den kalen Dyk moeſten de vlugt nemen / ten beſten dat zy konden.

4. Nu het Ooſteind van de Ryp, gelegen op de Noortzyde van de Vaart die langs door het Dorp ſtrekt / en ſcheen tot nog toe geenen noot te hebben / alzo

alzo de Zuit-zyde / die nu in ligten brant ſtond / daar van door de zelve Vaart afgeſcheiden was / en dat de vlammen / die zo in de Beemſter als ook ontrent de Beemſter brug grazeerden / van den wint afwaren ; zulks dat men 't onmogelyk agtte te zyn dat de zelven brant uit den Ooſten tegen de wint ſoude ſteigeren. Overzulks hebben veele van de andere benaaude Buuren haar Meubelen en Huisraat aan deze zyde gebergt ; gelyk ook in de Kerk veel goederen geſleept wierden / alzo de zelve met kloeke ſteenen muuren ter zyden / en met Leidak van boven genoegzaam beſchermt ſcheen te zyn. Maar alle deze giſſingen zyn idel geweeſt / het noodlot viel zo uit / dat de voornaamſte Gebouwen van 't geheele Dorp moeſten plat in de as leggen ; want een weinig over middernagt hebben de brandende vonken / die mids den ſterken wint door de logt gedreven wierden / de klokgaten / daar zy in hangen bleven / aangetaſt / daar niemant by en mogt om te bluſſen ; zoo wierden ook de deuren van de Kerk ontſteken : zulks dat men met 'er haaſt zag de ligte vlamme boven het dak uitvliegen / den Tooren / daar de klok-

ken met het speel-werk in waren / om storten / de balken in 't brandende puin nedervallen / en het vliegende vier zich verspreiden in het herte van 't Dorp. Wederom van het Oost-eind by de Beemster-brug scheen het vier / door de grouwlike dwarlingen / tegen den wint op te komen / het eene huis voor en 't ander na aantastende / die zeer lichtelik aangingen / vermits vele (als gezeit is) met houte Wanden en Riet-dak beklect waren / ende al was 't dat sommige met vaste steenen Mueren en Pannen wel waren voorzien / evenwel om het groot gewelt des viers / dat van alle zyden door den wint wierdt aan-geblazen / en kondenze niet beschermt worden / maar gingen alle eenen gang met de rest.

5. In wat nood / in wat angst / en in wat groote verschrikking deze menschen geweest zijn / kan ider een / die verstant heeft / by hem zelven afmeten. Sy waren van 't Oosten en van 't Westen met vier bezet / van 't Zuiden en van 't Noorden met het water / boven haar hooft vlogen de vonken als vier-spouwende Draken / van ter zyden hoordense kermen en handen wringen / even als in een Stad die bestormt en van de vyanden overvallen wort. Den wint donderde en guifde grouwelik / de vlammen kraakten in de omvallende huizen de geheele Rijp langs / waar men zig keerde of wende daar wierden droevige stemmen gehoort: ginder is de brant in de Roode Leeuw / daar gaat het vier op in dit / en ginder in dat huis; het Molentjen van Lou Ruts staat als een gloeiende Lantaren met vlammen vervult / en de brandende Hennipbossen / daar uyt barstende / onsteekt 't al rontom. O verschrikkelike ende nare nagt! hoe zult gy nog eindigen? Sy mochten wel zeggen met den Heyligen David: De strikken des Doods hebben ons omvangen, en de angsten der Hellen hebben ons geraakt, O Heere? verlost onze zielen, Ps. 116.

6. Zijnde dan deze geheele rije al het Oost eind langs weder zijts beeingelt met vlammen die haar onvoorziens bespronggen / was geen nader raat als de handen te slaan aan Bed / Bulster / Meubelen / Gelt / en al wat kostelik was / om zo terstont in hare Schuitjens te werpen / die ordinaris agter aan hare wallen vast liggen; maar ziet een ander toeval / terwyl de een bezig was met aanslepen / was de andere hem te gaauw geweest / om met het volgepropte schuitje weg te komen / om zig zelven en zynen Huisraat te bergen / latende den Eigenaar verlegen en benaaut staan kyken; den tijd en liet niet toe daar over te disputeren / dies wierden met der haast veel dingen in 't water geworpen om van den brant beschermt te zyn / alle kurieusheit moest weg / de alderkostelykste Bedden / de glimmende Kassen / en veel andere pronkerpen / die men te vooren qualyk met handen dorst aantasten / wierden nu door slyk en modder gesleept / en 't was ook een groot geluk dat men 't half bedorven in salvo kreeg. Hier en boven vertoonde zig nog een ander ongeval van dieverye / dat haare schade verdubbelde; want vele / onder dekzel van hulp / hebben haar zelven bezorgt / dragende armen vol klederen en Huisraat weg; ja geheele schuiten vol roeiden ze uit 't gezigt / de nagt daar toe helpende / zo verhinderde ook de verbaastheit daar op te passen; en wie zoude ook denken / dat in zoo hogen noodt de Goddeloosheit plaats zoude grypen / en dat Vrienden en noothulpers in dieven zouden veranderen; waar uit ook te bemerken is hoe verre den mensch in boosheit verzopen leit / dat

hy

hy onder de slaende hant Gods hem nog schynt te tergen met zonde op zonde te hoopen. Dat meer is/ zy hebben alle heimelijke plaatzen doorzogt/ in 't water gevischt/ en 't gelt uit de gront van de stegen-bakken gehaalt/ daar het de Eigenaars/ om wel verzekert te zijn/ hadden ingeworpen/ en meinende naderhant 't zelve te vinden/ sloegen haar hant op een ledigestede/ vonden haar ontzet/ niet alleen van woningen en schuil plaats/ dieze voor haar ogen zagen branden; maar ook van 't geen datze meinde als in kassen en sloten wel bewaart te zijn; So onzeeker zijn de schatten dezer Werelt daar de Dieven na graven en steelen.

7. Den brant steigerde zoo hooh in de Lugt/ dat hy de klaarheit van de Maneschyn verre overwon; flikkerende in de oogen van de rontom gelegen plaatzen zoo helder datze daar van schrikten/ als van ongewoone blixem; ja nog des morgens ten 7. uren by schoonen dage wiert tot Amsterdam van de Nieuwe brug de zelve gezien. Geheel Noord-holland door/ als ook in Waterlant/ tot Saardam/ Sparendam/ Assendelft/ Oost en Westzanen/ was men met grooten jammer bekommert over dit ongeval/ elk beklagende hare bedroefde gebueren. Die van de naast-gelegen Dorpen/ als Jhisp/ Wormer/ Schermen/ Schermer-horn/ Uitgeest/ en Marken/ quamen haar te hulp/ deden haar best zo veel als zy konden/ bluschten het vier uit de kozijnen van het Raathuis/ daar 't alreede begon te vatten/ rukten een huis omverre na de West-zyde/ ende het naast daar aan gelegen huis/ daar Pieter Poulus/ in woonde/ hebben zy met natte zeilen bekleet/ begooten/ en alzo den loop des woedende brants gekeert/ die van 't Oost-eint af niet een huis hadde laten overblyven: Insgelyks wert ook met magt aan de Zuit-zyde gearbeit/ en door groote naarstigheit van hoozen/ gieten en omhalen/ deze verteerende vlam gestuit/ na dat hy ontrent zes hondert Woningen vernielt had/ en ontrent half zo veel van de slegste Gebouwen laten overblyven. De schade die de Inwoonders geleden hebben en is niet wel te zommeren; want behalven hare Wooningen/ haar verbranden/ verdorven/ en gestoolen Huis-raat/ zijn ook geheele Pak-huizen/ als boven gedagt/ met Koopmanschappen vernielt.

8. Veele luiden/ die te vooren ryk en magtig waren/ zijn arm geworden/ andere in hare middelen zoo verzwakt/ datze de neder gevallene niet en konden ophelpen. De resterende Inwoonders van klein vermogen/ die te voren haar nootdruft daar konden winnen/ zijn genootzaakt geweest zig op andere plaatzen te verstroien/ daar zy best konden. Soo dat dit schoone heerlike Dorp/ dat genoegzaam een Stad gelyk was/ in zoo korten tijt tot een vervallen steen hoop geworden is/ ontbloot van middelen/ neering/ ende volk.

9. Maar al was 't dat deze ellende zeer groot was/ zo zijn niet-te min deze bedroefde Inwoonders gelukkiger geweest/ als de gene wiens huizen door moet-wil van vyanden outsteken worden/ daar geen verzoeting by en komt/ mids dat de rontom gelegen plaatzen dezelve verwoesting deelagtig zijn. Ik zegge gelukkiger/ dewyl dit Dorp is geweest als het Vel van Gideon: 't welk alleen droog zijnde/ rontom met vrugtbare en bedauwde velden

omcingelt was / zo hebben tot haar troost verstrekt de om-gelegen welvarende plaatzen / die haar vettigheden mede deilden aan de arme en uitgedroogde Gemeinte van de Ryp. Inzonderheit hebben die van Graft, de voet-stappen van Barzillai volgende / de verhongerde vlugtelingen met schuil-plaatzen en allerhande nootdruft voorzien. De andere om-gelegen plaatzen / zo Steden als Dorpen / hebben ook niet-te-min haar mede-lydende aardt met der daad bewezen.

10. Daar zijn overgebleven in dezen schrikkeliken brant / als gezeit is / het Raathuis, 't welk zommige voor een mirakel hielden / om dat alles rontom plat in de asschen geworpen was. Dog 't is meer te verwonderen / dat een gehele Buert huizen / ontrent de plaats daar den brant eerst begonnen is / tusschen twee andere afgebrande Buerten is blyven staan / zynde zoo wel met Rietdak en houte Wanden bekleet / als de gene die door geen naarstigheit van menschen konden behouden blyven. Nog grooter wonder is 't dat een Wint Oly moolen, staande op het Oost-eint / die van boven tot beneden met Riet was gedekt / en door de vliegende vonken tot tweemaal den brand gevat hadde / t'elkens uitgegaan is, en hoewel men zeit / dat het omgaan van dezelve Moolen met eenige weerbieding der Eigenaars de behoudenis daar van heeft veroorzaakt / is 't niet te min boven 't begryp van menschen / hoe den brand / die met een opene sterken wint in 't Riet drukte / daar uit heeft konnen geraaken / daar zoo grooten menigte van huizen / schoonder kans hebbende / evenwel tot den bodem toe vernielt zijn. Geen minder wonder / en boven al gedenkwaardig is 't / dat twee geheele repen van Haring-buyzen, tot 70. a 80. in 't getal / twee Havens beslaande / en digt aan malkander liggende / behouden zijn gebleven / die nogtans den brant zoo na waren / door de na by gelegen in brant staande huizen / dat door des zelfs hitte de Teer van de voorsz. Buisen afdroop; ja de touwen en palen daar ze aan vast lagen op zommige plaatzen afbranden. Dan het schijnt dat het God belieft heeft dit arme dezolate Dorp nog een wortel te laten overblyven / en hoop te geven om wederom / door neering en toeval van menschen / tot haren voorgaande bloejende staat te komen / gelyk daar van alreets goede beginselen bespeurt worden zoo door het optimmeren van nieuwe steenen en pannedakke huizen / inkomen van uytgevlugte Borgers / als nevens gaande verwakkering van Scheepsvaart en Nering. Het is ook onder de wonderen te tellen dat in alle deze tumulte / en overval des brants in den naren nagt / geen meer menschen gebleven en zijn / als een oude Vrou / die onmagtig was te te vlugten / en in de menigte van 't krioel vergeten was te helpen; Vee is 'er ettelik gebleven / door dien menze uit de stallen niet al en konden redden. Daar wierd in agt genomen / datter een Verken het lyf behouden hadde midden in den brant / met de asschen van des zelfs schot / daar 't in lag bedekt zynde / is 't gevonden / en des anderen daags levendig gezalveert; diergelyke andere dingen zijnder verscheide voorgevallen / niet noodich alles te verhalen.

11. Des anderendaechs / den 7. January / als ook de volgende dagen / zijn uit Steden en Dorpen een menigte van menschen gekomen / om te zien het droevig Schouwspel / waar van de vlammen des nagts haar vertoont had-

den de gewisse teykenen des zelfs / so boven aan de Lugt door het flikkeren/ en beneden op der Aarden door't waare wezen des brants; zy wisten ook den grouweliken Tempeest van wint / die ter zelver tyt tot Amsterdam van boven de Wester-Kerks Tooren hadde af-gedreven het Kruys met de Weerhaan / en nog een Moolen in den brant geholpen byten de St. Anthonis Poort / aan den Amstel / die de geheele Voor-stad aldaar genoegzaam dreigde niet gelyke vernieling / indien den wint niet een weinig om-geschooten hadde na den Westen. De voorsz. aanschouwers dan in de Ryp komende / zagen aldaar een verbrant Trojen, een verwoest Jeruzalem, de straten gestopt met omgevallen mueren / de Erven met smokenden en nog brandende ruinen / de Tempels met het Heiligdom van de beide Religien in den asschen / de overgebleven Inwoonders met de oogen vol tranen / en 't hert bezet met droefheit; het was 'er zo deerlik gestelt dat men niet en wist te zeggen / die heeft daar / of deze heeft op geene plaats gewoont; want het was over al met steen hoopen / half-verbrande Balken / rookende Riet-dakken / en andere musse materialen bedekt: de Inwoonders waren meest gevlugt en vertrokken / zo in het overgebleven gedeelte in 't west-eindt / als ook aan de Zuidzyde van 't Dorp: desgelyks tot Graft, ende andere om gelegen plaatzen.

12. Belangende de opmerking die in deze uitnemende en ongemene vernieling te doen is / daar van zullen wy dit in korte zeggen: Te geloven dat alles by geval geschiet / zonder dat God zyn opzigt ergens in heeft / is Goddeloos / en al te verre buiten 't spoor geloopen. Te gevoelen dat de Rypers de straffe boven andere menschen verdient hebben / is reukeloos en zonder verstant geoordeelt. Wat 't eerste aangaat / dat God zijn opzigt heeft op alle dingen / bevestigt ons de heilige Schriftuur met deze woorden: Geschiet ook een ongeluk in de Stad dat de Heere niet en doet? Amos 3. vers 6. Andere plaatzen gaan wy voor by / vermits ons voornemen niet en is om dit op 't breetste te bewyzen. Hier benevens zullen wy bemerken de voortekenen / die (na 't getuigenis van geloofwaardige Luiden) zig vertoont hebben aan verscheiden perzoonen; ik zal het mede deelen / gelyk het my gegeven is. 1. Omtrent drie weken voor dit ongeluk hebben eenige Visschers van Wormer in der nacht gezien een vertooning / als of de geheele Ryp in brant stont / daar over zeer verwondert en verschrikt zijnde / wisten niet te bedenken wat het te zeggen was. 2. Tien dagen te vooren / namelyk des Sondaags na Kersdag / zeeker Jongman gaande na het Noordt-eindt van Graft, om aldaar de Predicatie te hooren / op den weg zijnde / hoort agter hem / als uyt de Ryp komende / een groot gerugt van menschen / die in angst en benautheit zynde / haar zochten te redden / en omziende na den Ryp, was alles stil; ten tweedemaal voortgaande / hoort 't zelve rumoer / en zig weder omkeerende / word niets gewaar; en als dit voor de derde reis zo geschiede / ging hy met verwonderen zyn gangen / by zich zelven denkende / dat 'et iets groots te beduiden hadde. 3. Een ander perzoon / woonachtig bewesten de Middeldam in de Ryp / des avonds ontrent ten 6. uren / namelik op den 6. January / als men noch van geen zwarigheit en wist / uitziende na 't Oosten / word een licht gewaar als of de geheele straat in brand stond / 't zelve bekent makende aan een Vrouw die daar voorby ging / krygt

voor antwoord: Ziet gy dat nu eerst / ik heb dat al lang gezien. 4. Ontrent een acht uuren zeker gezelschap by malkander te gast zynde / hooren een groot kermen en geruchte / even als ontrent twee uuren daar na in den brand met grooten jammer bevonden is; op de straat komende / en was 'er niets te doen ; en t'huis komende / hoorde yder een van deze perzoonen 't zelve gerugt in zyn huis. Ten laatsten is'er van zommige bemerkt geweest / dat 'er witte Vogels in het begin des brands vlogen! afteikenende de kourssen die den brand daar na gevolgt is. Ziet / al zoodanige voorteikenen zyn een klaar bewys / dat de navolgende straffen niet by geval / maar door een zonderlinge bestierende hand des Heeren zijn te wege gebracht / als die een opzien heeft over al het doen der menschen-kinderen.

13. Wat nu het tweede aangaat / of die / dewelke het treffen van de roede gevoelen / voor alle andere menschen schuldig zyn / gelyk gemeenlyk het oordeel der menschen daar na toe wil / dat word genoegzaam wederleit met de woorden Christi / daar hy zegt: Meind gy dat deze Galileers Zondaren geweest zyn boven alle de Galileers, om dat zy dit (namelyk het mengen hares bloeds in den offer / door Pilati wreedheit) geleden hebben ? Ik zegge u neen; maar is 't dat gy u niet en betert, zo zult gy alle ook alzoo vergaan. Het zelve zegt hy ook van de achtien, op de welke den Tooren van Siloah gevallen was. Luc. 13 v. 2, 3, 4. Waar uit dan blykt / dat God met de Menschen handelt / gelyk een Vader met zijne Kinderen / den eenen kastijdende om den anderen tot betering te trekken / en voor het verderf te waarschouwen. Ook geschieden zulke ongevallen dikwils tot een proeve voor de vromen / om te zien hoe zy haar in zodanigen geval zullen dragen / gelijk het voorbeeld van Job ons te kennen geeft / doen zijne Kameelen gerooft / zyne Kinderen gedood / en zyne schapen door het vier van den Hemel verteert zijn geworden; maar wat zeide deze Godvrugtige Man? dreigde hy de Arabiers? was hy toornig op de Chaldeen? of murmureerde hy over de ongevallen die hem den Hemel toebracht? geenzins; maar hy sprak: De Heere heeft het gegeven, de Heere heeft het genomen, gelooft zy zynen Naam. Desgelyks de vrome Israeliten / die de algemene straffe mosten dragen met den onregtvaardigen om der zonde wille / ziende hare Stad Jerusalem in den ligten brand / haar Heiligdom om verre geworpen / haar ryken en magtigen tot arme slaven gemaakt / zy keerde haar tot God / sy zogten zyn aangezigt / en dulde den tyd van de straffe uit, zonder murmureren of de ordeninge Gods eenigsins te misprysen / wetende dat hy is de gene die slaat / en dat zyne handen ook helen / dat hy voor een tijt bedroeft / en zig wederom ontfermt / gelijk haar ook eindelyk weder varen is. Den bozen Nero / doen hy de stad Rome op verscheide plaatsen in den brand liet steken / en dat om sijn quade genugte te voldoen / willende sien een regt beelt van 't brandende Troijen / en om de mate van zijn moetwilligheit van alle zyden op te hopen / beschuldigde hy nog de onnozele Christenen van dit feit / en lietze dieshalven grouwelyk Tyrannizeren en ombrengen. Maar wat deden deze onschuldigen? Sy droegen dit zwaar pak geduldig / gaven lijf en goet met blydschap over / haar getroostende het goet geweten / het Elementisch vier en konde niet benemen het vier der Goddelyke liefde / daar meede hare herten ontsteken waren / en vlamden boven alle daken. Nu en is dezen brand van de Ryp niet door iemants opzet / niet door iemants handen ;

maar alleen door ongeval / treffende zodanigen tyt en uure / dat of schoon iemant voor genomen hadde dit Dorp aan koolen te leggen / en hy daar zeven jaar op gestudeert had / geen bequamer tyt en zoude konnen treffen / op geen bequamer plaats beginnen / nog geen bequamer materie aantasten / om zijn voornemen uit te voeren / als 't nu geschiet is / vermits den sterken en verbolgen wint die regt op de plaats aan quam blazen: Te meer blykt het dat het de handt des Heeren is; te minder oorzaak om daar over te murmureren / en te groter reden om daar door onderweezen te worden.

14. Ende wanneer wy aan d'andere zyde bemerken de gelegentheit van de Ryp, wy zien de zelve omcingelt van de schoonste Dorpen in 't Lant / als Graft, Wormer, Ihilp, Saardam, Akersloot, Uit-Geest, Schermer horn, Langedyk, Schagen, Beverwyk, en een groot getal minder zoort van Dorpen en gehugten / onder welke zy blinkt als een Kooninginne midden onder haare Staat-Jufferen; ik zwyge nog van de Steden die haar zo na gelegen zijn als Haarlem, Alkmaar, Hoorn, Purmerent, Edam, zelfs ook Amsterdam. Wat wonder is 'et dat zy alle deze plaatzen gedient heeft tot een waarschouwing en tot een schrik / eeven als een opgeregt Tonneel in 't midden van zo veel duizenden van menschen / die de geheele Tragedie met haar oogen hebben konnen zien; ja dat Godt de Heere deze kaarsse heeft ontsteken om dit groote Huisgezin te ligten / de oogen te openen / en haar herten te onderwyzen / bekennende hoe ligt dat deze pluimen / en hoe wankel dat den Niet-stok dezer Werelt is om zig daar op te verlaten / dat het alles niet anders en is dan Hoy en gras / en niet waardig om het hart daar op te stellen / veel min malkanderen daar om te haten / in twist te leven / en den schoonen tyt in onrust over te brengen; gelyk dagelyks niet dan al te veel geschiet / dat door groote woelerye die eedele ziele zo deerlyk verdrukt / gevangen geleit / ja als in den kerker versmagt wort; mits datze geen aamtogt en kan halen om de Hemelsche Lugt t'ontfangen / waar in haar leven bestaat. Hoe mag den mensch hem selven zo bedriegen / dat hy de nietige dingen zo groot agt / en de alderwaarste en kostelykste panden / die de Ziele aangaan / zo met voeten treet / en agteloos over heen loopt / hem zelven den tyt niet gunnende om die tot zyn eeuwig welvaren over te brengen. Sy moeten gedenken / zo zy haar niet en beteren / dat dezen Tooren van Siloah haar ook ligtelik bevallen kan / en dat deze verschrikkelike Nagt haar tot een dreigroede moet dienen / en tot een gevoelyke Predikatie van den laatsten dag / die ook als een Dief in der nagt zal komen / en als een val-strik over alle de gene die niet en waken / even gelyk dezen brant op het alder onvoorzienstén die van de Ryp overvallen heeft.

15. Ende inzonderheit gy Borgers en Inwoonders van de Ryp, laat deze bezoeking nimmermeer uit uwe gedagten gaan / weest niet als de Kinderen die de roede hares Vaders te vergeefs ontfangen / die wel kryten en kermen zo lang als zy de slagen gevoelen; maar de zelve over zynde / wederom haar oude gangen gaan. So menigmaal als gy uwe verbrande Mueren aanziet / zo weest gedagtig dien schrikkeliken Nagt / en hoe haast des menschen toeverlaat ter neder geworpen kan worden; als gy uwe ledige Erven beschout / zo gedenkt / dit zyn de plaatzen daar zo menig idel krakeel en onrust om geweest

weest

weest is / ziet hoeze nu leggen. Ziet hoe den mensch hem zelven plaagt met idele bekommering / dikwils tot op zijn doodt-bedt toe / hy schikt / hy ordineert / hy verbint die goederen tot op de nakomelingen die nog verre henen zijn / en die hy niet en weet of oit komen zullen: veroorzaakt nyt / twist / ongenoegen onder de Erf genamen / en ondertusschen wort 't in eenen nagt vernielt; daar leggen de puin-hoopen; daar kermen de Erfgenamen; daar zijn de Ryke arm geworden / en men vint zig in de gissing bedrogen. So dikwils als gy u Raat-huis aanziet / en andere dingen die mirakeleus behouden zijn gebleven / zo denkt hoe de Heere beschermen / en voor het perykel bewaren kan / en inzonderheit uwe Haring-Buissen, die nu een middel zijn om wederom tot tydelyk verhaal te komen / en de arme berooide tot Trezoren om te eeten / en tot Fonteinen om te drinken. So menigmaal als u in de gedagten komt die schrikkelyke vier-vonken / die als blixemen vlogen / de Rietdakken ontstaken / en als een helschen onblusschelyken brant zig vertoonden / zoo laat u voorstaan dat gy gezien hebt een voorspook van den dag des Heeren / waar in alle veragters als stroo zullen bevonden worden / en dat als dan zullen huilen alle geslagten der aarden. Ende gelyk de ondervinding u die voorzigtigheit leert dat gy uwe Riet-dakken af-keurt / en in plaats van dien pannen-dak legt / om in toekomende tyden voor zulke ongevallen bevrypt te zijn / zo weest ook zoo voorzigtig / dat gy af-keurt uwe idele en rietagtige gedagten / op dat den helschen brant daar niet op en vatte; maar schuilt onder het dak des Geloofs / dat met den viere doorviert / en hart gebakken is / om in alle proeven des viers te konnen bestaan. Ende dit is het geene dat ik u en ons allen toewensche / op dat wy de vrugt en nuttigheit mogen trekken uit alle de Werken des Heeren.

DAt *Ryp* is moet eens door zyn eigen *Rypheit* vallen,
G'lyk in den *Rypen-Oogst* de Seissen kerft en snyt:
Waar al de Wereldt *Ryp*, 't zou d'Opper-Heer bevallen,
Die *Rype* deugden eischt in den bequamen tyt.

Volgt nu wederom de Historische Beschryvinge van Jan Adriaansz. Leegwater:

Ende eerst.

Van de Bedyking van de Beemster.

IN den eersten, de verzoekers ende Octroianten van de Beemster, die met Godts hulpe dit heerlyke treffelyke werk eerst by der hant genomen hebben, waren by namen deze navolgende perzonen: Den eerzamen vromen Koopman Dirk van Os, met zijn Broeder Hendrik van Os, Burgermeester Boom, Arent Grootenhuis, met zijn Broeder Hans Grootenhuis, Jan Claasz Krook goutsmit, deze zes perzoonen waren woonagtig tot Amsterdam, met nog de Bailjou van Oosthuizen, genaamt Vollen Hooft, die mede een Octroiant was, die de eerste Dykgraaf geweest is die de Beemster bediende.

2. De namen van de vier principaalste Lantmeters waren deze navolgende perzonen, (die de Beemster, aldereerst de Ringdyk, daar na de wegen en slooten, ende de Cavelingen, met advys van de E. Heeren Bedykers, geroit ende gestelt hebben) Mr. Lucas Jansz. Sink van Amsterdam, met Mr. Jan Pietersz. Dou van Leiden, met Augustyn Bas van Alkmaar, ende Schout Reier van Warmen-huizen.

3. Den eersten Secretaris was van Purmerent, genaamt Riwert Claasz, een zeer bequaam man tot zodanigen dienste; ende Jan Adriaansz. Leegwater van de Ryp, was van de E. Heeren gestelt waar te nemen het fabryken ende stellen van de Water-Molens.

4. De Beemster was een water van ontrent zeven mylen in 't ronde, en na mijn meting ontrent zes voeten diep. De bedyking van dezen is een zeer treffelyk werk geweest, strekkende tot groot profyt, niet allen voor 't gemeen Lant; maar ook voor veel Arbeiders die haar broot daar aan wonnen, en nu nog dageliks, droog geworden zijnde, veel duizent menschen daar door gespyst worden.

5. De bestedinge van de Water-molens van de Beemster, is geschiet in 't jaar 1608. op nieuwe jaars dag, in 't openbaar tot Amsterdam, op den Niewendyk tot Anna Franken; ende die den eersten Molen aan nam die was van Delft, genaamt de Boer.

6. De eerste bestedinge van Dykwerk werde gedaan tusschen Purmerent ende Nek, op den 10 April, 1608. waar van een groote menigte van volk tot Purmerent op 't Casteel vergadert was. Den aan nemer van 't eerste park was van Burg-horn, zijn naam was Jan Adriaansz Jongkint, dewelke een ton bier van de Heeren ten besten kreeg, om dat hy 't eerste park gemijnt hadde.

7. Een zeker Engelsman/ hebbende aangenomen een groot stuk Dyks/ begon daar aan te werken/ dog is/ door 't gewelt van 't water/ mits dat den Dyk zeer lang was/ verhindert 't zelve uit te voeren/ en moest/ tot zijn groote schade/ de wyk nemen.

8. Daar na heeft men beginnen te raetslagen hoe dat men het Spyker-boorsgat zoude stoppen/ 't welk quaat om te doen was/ overmits de schuering een groote diepte aldaar maakte/ dit wiert met balken in het werk/ en aarde daar tusschen in geworpen/ voltrokken/ zulks dat men haast over dezen Dam konde gaan.

9. Daar is ook een uitwatering besteet/ die begonnen is voor by Urzem langs Waligs-Dyk/ daar nu de Vaart tusschen Alkmaar en Hoorn is; voorts liep het voor by Avenhorn, en zo allengs in de Zee. De andere uitwatering was na Sardam, alwaar de Heeren van de Beemster een nieuwe Sluis lieten leggen/ om 't water te lo sen.

10. Men zag met'er haast veel Water-molens rontom de Beemster stellen/ om na 't sluiten van de Ring-dyk het water uit te malen/ 't welk in vier jaren tyts volbragt is.

11. Doen de Beemster ten naaste by droog was/ zo dat men daar niet langer met schuiten over varen konde; zo heeft aldaar in den Somer veel volks ingegaan met manden en met zakken/ na de Kil toe/ door de slibber/ en hebben aldaar by menichte van Vis ende Aal met de handen gegrepen/ ende t'huis gebrocht/ gelyk als ik zelver mede gedaan heb.

12. Doen de Beemster eerst droog geworden was in 't jaar 1612. den 4 July/ dat men de wegen redelyker wyze konden gebruiken/ doen hebben de E. Heeren bedykers van de Beemster/ den Prince Mauritius, met zyn broeder Prins Hendrik, met meer groote Heeren ende Edelieden daar by wezende/ verzogt ende genoot om in de Beemster te komen/ om haar maaltyt aldaar te houden in 't Heeren huis; het welke ik Jan Adriaansz. Leegwater mede gezien heb/ ende de tafel mede heb helpen bedienen.

13. Op den zelven dag/ voor de maaltyt/ is den Prince Mauritius met zyn Adel ende Suite na de Ryp getrokken/ alwaar hy zeer treffelyk ingehaalt ende ontfangen wierde; waar van Jan Sygersz een braaf Jongman/ met een zeer fraaye Bruyster by hem hebbende/ alder-eerst den Prince verwelkomt hebben/ ende hy heeft haar elk met een stuk gouts vereert.

14. Ende alzo daar noch geen Brug by de Ryp over de Ring-sloot was/ daar men overgaan konde/ zo was Schipper Jan Ysbrantsz. van de Ryp/ die een lief-hebber van de Prins was/ den Aanlegger om een Brug te ordineren met schuiten ende pramen/ mede met planken ende deelen op het spoedigste te maaken ende te stellen: So dat die Brug wel gereet lach doen die Princen ende Heeren by de Ryp quamen/ ende daar bequaamelyk over gaan konden.

15. Alzo die loffelyke Dykagie van de Beemster door de zegen des Heeren alle jaren zeer treffelik begon aan te wassen ende te vermeeren / zo waren die van de Ryp zeer begeerig om een Wagen brug by de Ryp over de Ringsloot te hebben: waar van Meinert Cornelisz. Salm een van de Vroetschappen van de Ryp was / die aan de E Heeren Bedykers van de Beemster verzocht ende verkregen heeft / aldaar een Wagen bruch te leggen; waar van de Heeren Bedykers het hout daaar toe gegeven hebben / ende die van de Ryp hebben die Brug uit een goede gonste ter liefden gemaakt / in twee halve dagen: waar van ik Jan Adriaansz. Leegwater het fabryk met het timmeren van de Brug waar genomen heb.

16. Zo haast als die Brug gemaakt was / zo was Ysbrant Jansz. de Lange zeer begeerig / ende heeft zyn Wagen ende Paart op den zelven dag gehaalt op het spoedigste / ende is alder-eerst over die Brug in de Beemster gereden: welke voorsz. Brug aldaar zommige jaren tot een behulp gelegen heeft. Deze voorsz. Brug is geleit in 't jaar 1613 / op den 29 Maart / ende doen is de eerste Wagen uit de Beemster over die Brug in de Ryp eerst gekomen.

Nu voortaan zal ik een weinig verhalen van den troubeltyt ende meer andere Notable stukken.

1. IN den troubel tyt / doen de Spanjaarden tot Assendelft lagen / ende aldaar op het Kalf een Schans was / daar de Geuzen Soldaten inlagen / doen waren aldaar eenige Galeyen die op de Starn-Meer dienden / om de Spanjaarden van het Eilant te houden / waar van Jochem Kleinzorg van Wessane Capitein was / doen was aldaar in de Ryp mede een Vaandel Schuttery / waar van Jan Pietersz. Kumis Hopman was / ende een Bakker / genaemt Koster / Tromslager was / die gevraegt werde of hy wel allarm konde slaan? waar op hy zeide / ik hoop dat het daar niet toe komen en zal. Daar lagen mede twee kleine Schanssen voor de Ryp / een aan 't Oost / ende een in 't Zuiden / om het Dorp te bevryden / waar op twee of drie yzeren Stukken lagen / waar van Hein Pieter Tazes Bosschieter was. Den Almogenden Godt moet gedankt syn dat die saaken weder in goede ordere gekomen syn.

Nog een stucxken van de ouden tyden.

2. Op een zekere tyt doen de Beemster eerst tot Lant gemaakt was / doen ben ik by der Beets gekomen / by een Beemster Molenaar daar ik verscheiden reden mede hadde / die tege my zeide; Jan Adriaansz. siet gy die oude Man wel die daar op de Beemster-dyk gaat? Waar op ik antwoorde ja / den Man zien ik wel; doen zeide den Moolenaar weder tot my / de zelve Man die daar gaat / heeft met een Schipper van der Beets gevaren / ende als de Schipper met zyn Scheeps volk / op de herfst van Amsterdam af / door Water lant na huis reisde / zo teerde hy gemeenlyk een Maaltyt in den Ilp met zyn Volk / ende als hy met zyn Volk wel gegeten ende gedronken hadde / so betaalde de Schipper voor alle de gasten / voor ider Man niet meer als een blank.

3. Ende alzo de waren van Bier en Broot wat begon te ryzen / zo klaagde die Waart / ofte Waardinne / dat zy niet behouden en mogten blyve / waar over datmen het teer-gelt wat zoude verhoogen / so werde die Maaltyt gestelt op een stuiver ende een oortjen / doe zeiden de gasten / nu mag men brasse om het gelt / het welke nu nog heden op den dag een braspenning genoemt wert.

Nog zal ik hier by een klein Notabel stuckxken stellen.

4. Ik heb wel eertyts groote converfatie gehadt met een zeker Man die uit het Noordelant van Nieuwe Nierop van geboorte was / genaamt Reier Dirksz. die my verhaalde van de eenvuldigheit van het Volk in Noort-Hollant / hoe dat aldaar van oude tyde in het geheele Dorp van Lange-dyk niet meer als twee of drie paar schoenen waren / dewelke gespaart wierden voor de Schepenen en Regenten van het Dorp / wanneer dat zy na den Hage soude trekken / so trokken sy die schoenen aan / ende doorgaans ging het Volk met klompen ende hooiblokken / ende het Vrouw-Volk gemeenlyk met strompelingen om de kuiten van de beenen / ende met besuinen aan haar voeten / gelyk in mijn Jonkheit ook veel gezien heb: Zo dat het gemeene Volk haar met een kleintjen en soberlyk moesten behelpen.

5. Over veel Jaren ben ik tot Leiden geweest / daar ik met een Portier wel bekent was / die doen een oudt Man was / die verhaalde my / dat hy een Timmerman in zijn tyt geweest was / ende dat hy aan de palen van de Haarlemmer-dyk / tegen Sparendam ende Amsterdam wel gewrogt hadde in zijn Jonkheit / dat aldaar doen op het Y so veel Salm gevangen werde / dat hy verscheidemaal zijn lighaam versaat hadde met gezooden ende gebraaden Salm / ende dat voor vyf duiten.

6. In 't Jaar 1626 / doen ik in Holstein op de Megger ende Barmer zee voor Lant-meter diende / doen heb ik verscheiden maal met de Heeren Bedykers in een Herberge geweest / daar wy een maaltyt te samen teerden van gezooden ende gebraden / met goet bier daar by / ende dat de Waardinne niet meer van ons eischte als een dutgen / dat is drie stuivers

7. Nog een notabel stukxken van een oud Man / ende een oude Vrouw die tot Groot-huizen by de Kerk woonagtig zijn / die bier ende broot te koop houwen / de selve hebben agt-en-tzestig Jaren met malkander getrouwt geweest / ende sy sijn nu twee-en-tnegentig Jaren oud / dewelke mijn Soon Jan Jansz. Leegwater selver gezien ende gesproken heeft.

Nog een wonder, dat zelden gebeurt.

8. Anno 1649. op den 7. July ben ik by de Schout van Wormer geweest / genaamt Lucas Fransz mijn goede bekende / die heeft my verhaalt van een oud paar volks / waar van den Man de Schouts oom was / ende de Vrouw zijn Peete-moey / de Man was zijn naam Cornelis Adriaansz. van Rossem / ende

ende de Vrou was geheten Aaltjen Geerts; deze Luiden waaren woonagtig in't Lant van Luik / in't Stedeken Hamet / in 't Verkens-bos. Deze voorsz. Luiden hadden met malkanderen getrout geweest ssyf hondert Jaren / ende en hadden geen kinderen geteelt; zy leefden zo lange tot dat zy oud waren hondert ende vier of vyf en-twintig Jaren / ende zy waren in haar jonkheit getrouwt.

9. Nog verhaalde my de Schout hier by / dat zijn eigen Vader / genaamt Frans Lucasz op een zekere tyt gegaan was van Eindhoven na den Bos met een mant met eieren ende met boter / ende hy verkogt twee-en-veertig eieren voor een stuiver / ende voor een kop boter kreeg hy een oortjen.

10. Anno. 1649. 20 Augusti / heb ik nog een Notabel stukxken vernomen / van een Vrouw in de Beemster / die van de Ryp van afkomste is / by my wel bekent / geheeten Erf Pieters / daar ik zelver mede gesproken heb / die heeft my verhaalt van haar eigen Soon / geheeten Gysbert Gerretsz. Slot / die nu vyfthien jaren out is / die ik mede gezien ende gesproken heb / deze voorschreven Jongman / doen hy thien jaren oud was / hadde hy een bestevaar in 't leven / ende die bestevaar hadde nog een bestemoer in 't leven / welke bestemoer 115 Jaar oud was doen zy gerust is / ende zy sterf in't Jaar 1644 haren naam was Styn Slotten / zy was woonagtig op Corte-hoef: So dat die Jongman de vierde graad is / het welke ik van mijn leven niet meer geweten nog gehoort en heb

Nu wat anders.

11. Onlangs geleden dat ik tot Alkmaar in een Herberge logeerde / regt bezuiden de Waag / waar van die Waart zijn naam is Cornelis Adriaansz. van Rossem / ende die Waardin heet Aaltjen Gerrits van der Hoog / zeer treffelike Luiden / welke Waardinne my zelver verhaalt heeft / dat zy binnen den tyt van veerthien dagen minder als zeven vierendeel jaars zes kinderen geteelt heeft in drie dragten.

12. Op een zekere tyt ben ik gevaren tegen Amsterdam ende Ryp / met een Koopman van Amsterdam / geheeten Dorhout / die zyn huis vrouw by hem hadde / Anna Ernst van Bassen; welke vrou my verhaalden / dat haar grootvader / genaamt Johan Ernst van Bassen / die een Edelman was / die by den Prince Wihelmus diende / de welke vader was van twee en-tzeventig kinderen / ende doen hy zyn laatste vrou troude doen was hy tzestig jaren oud / ende teelde nog twintig kinderen by zyn jonge vrouw.

23. Het is zommige jaren gelede / dat ik tot Wormer was in een Herberge by het Stadt-huis / alwaar de Waerdinne genaamt was Fransjen; welke Waerdinne my verhaalde van een Borgermeester van Hoorn / die in een voorjaar over Zee gevaren was om Ossen te koopen / ende aldaar in een zeker huis komende / so zaten aldaar zeven kleine kinderen by het vier elk met een kopjen in de hand / ende aten bry ofte pap met een lepel: Waar over die Borgermeester zeide; Moeder / uwe gebueren die zyn u heel gunstig / dat zy de kinde-

ren brengen by u te bewaren: Neen zeide die Vrouw/ het zyn myn eigen kinderen/ die heb ik tot een dragt gehaalt: ende moogt gy nog wat vertoeven/ zo zal ik u nog meer wonders laten zien: zo haalde zy nog zeven kinderen by der handt die een dragt ouder waren/ het welke was veerthien kinderen in twe drachten.

14. Doen zeide de vrouw tot den Borgermeester; Ik ben weder zwanger/ ende zo gy het toekomende jaar weder alhier komt/ so spreekt my wederom aan/ het schynt wel weder een manier te wezen: Ende alzo die Borgermeester het andere jaar weder over Zee trok/ so sprak hy de vrouw weder aan/ zo had die vrouw nog zeven kinderen tot een dracht geteelt/ dat is te zamen in drie drachten een en-twintig kinderen.

Nog een klein Notabel stucxken.

15. Een zeker Man van de Ryp/ die my wel bekent is/ I. A. L. W die troude zyn laatste Vrouw/ het welk een Vryster was van twee en veertig jaren/ ende den Man was acht en tzestig jaren oud/ ende doen die Man ende Vrou drie ofte vier jaren by malkanderen geslapen hadden/ doen baarde die Vrou een jonge Soon/ doen was het Kindt twee-en tzestig jaren jonger als de Vader/ ende die Man zyn oudtste Dochter was een en vyftig en een half jaar ouder als 't jongste Kind/ te weten haar Broeder.

16. Noch een merkelyk stukxken/ het welke my zelver gebeurt is. Het is ontrent twee en dertig jaren geleden/ dat ik van de Ryp af over 't Ys na Hoorn gegaan ben/ met een groot Paart/ over de Schermer ende de Naamsloot/ waar van de Voerman was Cornelis Meines: ende wy zyn des avonts wederom behouden in de Ryp gekomen/ ende dat op den vyf en twintigsten dach van de Maart/ ende den zeven-en twintigsten dach ben ik noch met een Handt-slee over het Ys gegaan om eenige Waren te halen.

Een ander.

17. Ik ben eens komen vaaren met een zeeker burgerlyk man die uit Gelderlant van daan was/ van Antwerpen af/ tot Dordrecht toe: welke Gelders man my verhaalde van een zeeker Gelders Edelman/ die in Italien getrokken was om het lant te bezien/ ende de spraak te leeren/ welkers geslachte die Gelders-man wel bekent was/ Ende alzo den Edelman een wyl tyts in Italien geweest was/ zo dat zyn gelt klein begon te werde/ zo schreef hy na huis om gelt/ ende hy kreeg geen gelt noch antwoort wederom/ zo dat hy zeer bedroeft ende verlegen was.

18. Zo gebeurde het op een zekere tyt/ dat aldaar een Bedelaar by hem op den wech quam/ die hem goeden dach zeide/ ende vraagde hem hoe de zaak al stont/ vraagde hem mede waar hy van daan was? Waar op hy antwoorde van zodanigen Edelmans Huis in Gelderlant/ waar op den Bedelaar zeide: Dat Huis ken ik wel/ ik heb van daar verscheiden Aalmissen gehad/ zo

zeide

seide die Bedelaar mede; Mijn heer / als men zomtijts lang van huis is / zo wert het gelt klein / zo mijn heer een party gelt van my begeert ik wil 't hem wel by zetten / ende gy en zult daar anders niet voor geven als een hant-schrift van u eigen handt / zo veel gelt schuldig te wezen / het welke ik zelver zal komen om het gelt in te manen / ende soo ik niet en kome so sult gy het gelt voor niet hebben.

19. Een lange tyt daar na dat den Edelman al weeer t'huis gekomen was / zo komt den Bedelaar aan de Poort kloppe / ende vraagde na den Eedelman; de Poortier ofte knecht de bootschap aan zyn Meester doende / zoo zeide den Jonker / laat den Bedelaar inkomen: den Bedelaar ingekomen zynde / zo zeide den Edelman tot een van zyn bekende Vrienden: Dit is myn Vrient in der noot / staat gy nu op ende laat hem daar zitten / ende hy heeft den Bedelaar zeer treffelyk onthaalt / ende zyn gelt wederom aangetelt. Die zo te regt kan komen als hy benaut ende verlegen is / zo komen de saaken noch treffelyk wel.

Wat Jan Adriaansz. Leeghwater voorgevallen is in Vlaanderen, en op 't Kasteel van Antwerpen.

20. Op een zekere tijt ben ik verzocht in Vlaanderen te komen op de Moere by Hontschoten, om met den Dijk-Graaf van West-Vlaanderen te gaan / geheeten Hans van der Haagt / en met een Heer van de Fynantie / geheeten Dennetiers / een Waal / en met een Land-meter / genaamt Bruino van Kuik / om de Moere te peilen / den grond te proberen / ende inspectie daar van te nemen / ende een Kaarte daar van te maken / om dezelve Moere te bedyken ende dat alzo gedaan hebbende / zoo zijn wy te zamen na Brussel getrokken / om onze saaken aan 't Hof van Brussel (van wegen den Hertog Albertus) bekent te maaken / die de Moere toequam.

21. Ende alzo ik tot Brussel ontrent drie weken vertoefde / zo heb ik die Stadt wel door gewandelt / dewelke d'eene zyde aan de hoogte leidt: Ik heb mede in verscheiden kerken ende Kloosters geweest / als mede op de hoogte / in de Warande / mede by het Manneken pis / ende op het Hoff / ook mede in 't Stad huis: Zoo is 't op een zekere tydt gebeurt / twee dagen verscheiden / dat ik op het Mark velt ging wandelen by de Fonteinen / voor 't Broodt-huis / dat aldaar een Borger by my kwam / die my zagtelik aan myn mantel trok / ende mogte my vragen of ik een hollander was / ende zeide tegen my: Ziet / dat is die plaatze daar den Graaf van Egmont ende den Graaf van Hoorn onthalst zyn. Recht of hy wilde zeggen / als gy in hollandt komt / zoo moogt gy dit voor de waarheit verhalen. Was dit niet een elendige droevige zaake van Duc d'Alba / die zoo meenig duizent menschen om het leven liet brengen om het Geloove / ende daar na noch met zulk een wreeden bloedigen Oorlog het Lant zogt te overwinnen ende te verdestrueren; het welke in 't einde nog heel contrary gelopen is: Doen den Oorlogh ontrent 75. of 80. jaren geduert hadde / zoo heeft het noch een einde gekregen: Waar voor wy den Almogende / Barmhertigen / en Genadigen Godt altoos

beho-

behooren te danken ende te loven / dat wy met den Koninck van Spangien een goede Vrede gekregen hebben.

22 Doen ik myn affairen tot Brussel gedaan hadde / zoo heb ik myn afscheit van de Heeren genomen / ende ben na Antwerpen gereist / om die Stad te besien: Ende alzo ik mede begeerigh was om het Kasteel eens te besichtigen / zoo ben ick op een morgenstont met eenige Borgers op het Kasteel gegaan / ende om de nieuws gierigheit / zoo heb ick met passen getreden de breedte ende langte van 't Kasteel / soo secretelik als ik immers konde. Doen ik nu wederom uit soude gaan / komende by het logement van den Gouverneur aan de slinkerhandt / doen werde ik opgehouden van een Bevelhebber / die tegen my zeide/dat den Gouverneur my wilde spreken / die zyn naam Damingo ofte Dominicus was: waar op ik antwoorde en zeide / dat ik geen Spaansch en konde spreeken / ende dat ik my niet verantwoorden en konde: waar op die Bevelhebber zeide / Ik kan wel Spaansch spreken / ik zal 't wel verduitsen / Ende alzo ik met den Bevelhebber op de zaal gink / zoo is den Gouverneur by ons gekomen / met een knecht by hem hebbende / heeft my in de Spaansche tale toegesproken: waar op ik zeide / dat ik geen Spaansch en konde spreken / maar ik spreek wel wat Fransois.

23. Doen sprak den Gouverneur in 't Spaansch / Wat zeit hy? Doen seide die Bevelhebber weder in 't Spaansch / dat ik wel wat Frans konde spreken: Doen sprak den Gouverneur tegens my in 't Frans / d'ou venez voeus? van waar komt gy? waar op ik antwoorde/de Bruxelle mon Seigneur, van Brussel myn Heer: Ende doen ik my daar van verantwoort hadde in de Fransche tale / het welke al te langh zoude wezen om te verhalen / en ik in groot perykel stondt om in de boejen te raken / om dat ik het Kasteel van langhte ende van breedte gemeten hadde.

24. Zoo vraagde my den Gouverneur weder / N'avé vous point este à Ostende? Hebt gy niet tot Oostende geweest? waar op ik weder antwoorde / Ony da mon Seigneur; Ja myn Heer. Doen zeide hy weder / Que fait on la? Wat maakt men daar? Waar op ik weder zeide / Telle ouvrage mon Sr. zodanige werken / myn Heer / zulke hoofden en palen / het welk ik hem met veel omstandige redenen in de Franse tale beduide. Hy vraagde my mede / Qui est là le Gouverneur? Wie is daar den Gouverneur? Waar op ik zeide / Mon Sr. Heyn Rol.

25. Ende alzo 't zelve onlangs geleden was / dat ik met Willem Jansz. Benningh van Alkmaar / Oostende wel bezien hadde / die verscheiden hoofden en paal-werken t'Oostende gemaakt hadde / zoo trok ik het kreit uit mijn zak / en teikende de gelegentheit van Oostende uit / zoo dat het den Gouverneur wel geviel / ende sprak in 't Spaansch tegen de Bevel hebber / este bon esprit (dat is een Geest.) Doen docht ik / ben ik nu zo moy / daar ik flus zoo vuil was?

26. Doen begon den Gouverneur met my in 't vriendelyk te spreken / ende vraagde my in 't Frans / hoe veel passen is het Kasteel breet / ende hoe veel passen

sen is 't lank! Waar op ik hem in de Fransche tale reden gaf van de lengte ende breedte.

27. Doen vertoonde my den Gouverneur zyn teikeninge ende fortificatien / zoo dat wy met malkander spraken / en hy my zeer vriendelyk bejegende ende my onderrechte / desgelyks ook mede met den Bevelhebber / die my boven leide; ende eindelyk so noode my den Gouverneur te gast / dat ik met de Bevel-hebber in de koken zoude gaan om met hem te ontbyten: ende in 't af-scheiden zo wenschte my den Gouverneur bonne voyagie, goede reize.

28. Ende alzo ik met die Bevelhebber in de Keuken gink om goet cier te maaken / zo verexcuseerden hy hem tegen my / ende zeide: Het is nu daags voor Alderheiligen / gy weet wel hoe de gelegentheidt hier is / laat u genoegen / al en is 'er geen vleisch op den disch / ende ook niet veel ten besten / waar op ik hem weder goed antwoort gaf / en zeide: Myn Heer / ik ben met een boterham ende met een dronk wyn wel te vreden: ende alzo maakten wy met ons beide goet cier / ende ik bedankte hem zeer hooghlik / ende wy hebben een goet afscheit van malkanderen genomen / ende ik ben weder naer Hollant gereist. Als men 't zoo met een praatjen afschuiven kan / dat men niet in de knip en raakt / zoo kan 't noch wel gaan.

Wat anders.

29. Noch zal ik alhier een notabel stuk verhalen / hoe dat het Dorp van Saerdam verandert is / dat my gedenken mag / waar van den almogenden Godt zynen Zegen daar toe gegeven heeft.

30. My mag gedenken dat aldaar van Knollendam af / die geheele Saenkant langs / tot de Sluis van Saardam toe / niet meer als een Moolen en stondt / dat was die vier-kante Koren-molen aan de West-zyde / die een weinig benoorden de Sluis stond / het welke nu zoo wonderbaarlik vermeerdert is met verscheiden soorten van Molens / dat nu byna ontelbaar is.

31. My mag gedenken / dat men op Saardam niet een groot Schip en konde maaken / en dat aldaar niet meer als drie Hout-koopers en waren / waar van Pieter Gysen de principaalste was / met noch twee andere.

32. Als men een groot Schip op Saardam zoude maken / zoo moest men een Mr. van Haarlem ofte van de Ryp halen: Ik heb een Mr. Scheep-maker in de Ryp gekent / geheeten Gerbrant Jacobsz. die op Saardam versogt ende gehaalt werde / om de Meesterye te voeren van een groot Schip dat buitens Lants zoude varen; welke Mr. Timmerman tot zijn loon bedongen hadde vierdehalve stuiver des daags; en om dat zyn dagh-loon zoo hoogh was / zoo dankte men hem noch af aleer het Schip volkomen opgemaakt was. Waar van nu de fleur op Saardam is / om grote Schepen te maaken; men kan de Schepen met Godes hulpe op Saardam nu maken / op het Hollands / op het Engels / op het Frans / op het Spaansch / alzoo men die nu begeert te hebben.

Nog een zoet Notabel stukxken.

33. Op den 10 May 1649. ben ik tot Amsterdam by een oude Vrou op de Appel-markt gekomen / dien ik vraagde of zy wel wist dat daar zoo veel Appelen op een Jaar gewassen waren als van dit Jaar 1649. ik zeide dat ik het niet wiste van zo veel. Waar op de Vrouw my antwoorde ende zeide / van het Jaar 1611. den 29 May / doen lag daar een Schip met Appelen aan de Appel-merkt tot Amsterdam / met tachentig ton Appelen / waar van yder ton Appelen gegolde hadde / agtehalve gulden.

34. Ende op den zelven dag kwamen daar by festien manden met Karssen uit Brabant van Mechelen / yder hondert pont heeft gegolden 16 gulden; mede waren daar sommige manden met Kricken / yder mand heeft gegolden 3 en een halve gulden: met vier zakken met Peulen / yder zak gold vierde halve stuiver / al te zamen op de zelve tijt.

Nog een groot notabel droevig stuk van het hoogwater in Oostlandt, daar ik mede present geweest ben, ende in groot perykel was om myn Leven te verliezen.

35. IN 't Jaar 1634 daags voor Alderheilligen / doen ik in Oost-landt aan de Dykasie van Butfloot diende voor Ingenieur ende Lant-meter / zoo is aldaar / daags voor Alderheilligen, tegen den avont een grooten storm ende onweder uit den zuid-westen uit der Zee opgestaen / ende alzo ik gegaen was ontrent twee Boog-schooten van myn Logement / by een Mr. Timmer-man / ontrent 7 of 8 uren in den avont / genaamt Pieter Jansz die uit Vrieslant was / die aldaar een groote nieuwe Sluis op het werk maakte / daar ik het fabryk ende bevel van hadde / ende alzoo ik daar wezende by Pieter Jansz. met zyn Vrouw ende kinderen / ende nog meer gezelschap by ons hebbende / tot omtrent tien of twaalf perzoonen in 't getal / zoo dat wy met malkander een praatjen omleiden / ende alzo den wint zo dapper begon aan te stijven / zo dat mijn zinnen genegen waren om na mijn Logement te gaan / zoo heeft Pieter Jansz. tegen my gezeit: Baas / blijft hier te nacht in ons huis? waar op ik zeide: waar zoude ik slapen? waar op hy weder zeide / op de zolder: Neen Pieter Jansz. zeide ik / of daar hoog water kwam / u huis staat niet meer als vyf of zes voeten boven Meyvelt / en mijn Logement staat op de Hooge-dijk / die elf voet boven Meyvelt is: zo ben ik van daar na mijn Logement gegaan / ende onder wegens vertoefde ik nog een weinig / by een werk-baas genaamt Pauwels Harmensz. daar ik mede my wat warmde / ende alzoo ik daar mede een weinig vertoefde / zoo zeide ik eindelik dat ik gezint was na mijn Logement te gaan; zo zeide Pauwels Harmensz. ik zal u twee Mannen by u geven die u aan u huis zullen brengen: ende alzo ik in mijn Logement komende by mijn zoon Adriaan Leeghwater / zoo zyn wy in onze kleederen te bedde gegaan / zoo ist dat den wint uit den Westen zo dapper begon aan te stijven / zo dat daar geen slaap in onze ogen en quam: als wy omtrent een uur op het bed gelegen hadden / zoo zeide mijn Zoon tegen

gen my: Vader! ik gevoele het Water op mijn aanzicht druipen / zoo dat de Zee-baren by den Dyk opsprongen op het dak van 't Huis / zeer ver- vaarlyk om te hooren; een weinig daar na zoo kwam de Bevel-hebber / die het Hout werk waar nam / genaamt Ziewert Meinertsz / die sterk op onze deure stiet / ende riep / Leeghwater nu ist tydt op te staan / zoo dat ik met mijn Soon zeer haast en verbaast opgestaan ben / namen onze rokken by ons / en de loop-stokken in de hant / ende wende ons om na het Heeren Huis te gaan / het welke ontrent 20 roeden van onze Logement was: Waar op Ziewert Meinertsz. zeiden / gy zult al doot wezen aleer gy aan 't Heeren Huis komt; die deelen ende kapravens die waaien van de stapels af / dat gy u niet wagten noch bergen en kont. Ende alzoo wy met groote moeite ende perykel den Dyk langs gongen / na het Heeren Huis toe / het water zoo hoog was als de kruin van den Dyk: Ende in 't Heeren Huis komende / zoo zijn daar 20 vluchtelingen / mans / vrouwen ende kinderen / in 't Heeren Huis gekomen van de Soetelaars / en Baze / die het altemaal / het gene zy hadden / in hare Tenten gelaten hadden: en alzoo wy met den Dykgraaf / Heemraden / de Kok met zyn vrou / met knechten ende meide / ontrent met ons achtien perzoonen waren / dat bedraagt 38 perzoonen in 't getal / die by malkander waren in 't Heeren huis.

Den wint een weinig benoorden het West wykende / ende plat tegen het Heeren huis aanwaaide / zoo hart ende styf als ik myn leven geweten heb; zoo dat een sterke deur / die op het West stont / de stekers uit de stijl sprongen van de baren van de zee / zoo dat het water het vier uitbluschte / ende kwam zoo hoog op de vloer / dat het over mijn laarsen heen liep / omtrent 13 voet hooger als 't Mey-velt van 't oude Lant; waar van een Timmerman een byl genomen heeft / die een groot gat aan de lage zyde van 't huis geslagen heeft / daar het water mogte doorschieten / zo dat het aldaar zoo elendig ge- stelt was / dat men het zelve niet wel met de pen beschryven kan.

36. Die Oostersche vrouwen zeide tegen de Dykgraaf; Och Heer Dik- groof / woor schollen wie hen? Waar op den Dykgraaf zeide? Wy zyn al te zamen even ryk.

37. Mijn zoon Leeghwater stondt in de achter-koken / die my verscheiden maal zoo droevig aansprak / ende zeide; Och vaar / zullen wy hier sterven? het welk voor my bitter was om te hooren: waar op ik dochte / zal ik hier by de Poepen sterven / daar ik zoo menig Lant bezogt heb / dat zal stijf aan- komen: waar op ik het volk noch trooste / ende zeiden; Ik verhoope dat het den almogenden Godt nog versien zal. Ende dat alzoo geduurende tot on- trent drie uuren in der nacht / dat men naauweliks konde sien of het water daalde / dan of het hoogde.

38. Het Noord-eind' van 't Heeren Hus / dat digt aan 't zee-gat stondt / daar spoelde de aarde onder het huis weg / ontrent een Mans langte diep / waar van het huis / de vloer ende de zolder in stukken borst; de gelt kist die van yser was / daar ook nog veel gelt in was / die zonk door de vloer heen; de aar- de aan beide zyden van 't huis ontrent een vadem breet onder 't huis spoelde

weg

weg / zo ellendig dat ik het niet beschryven kan: het scheen anders niet dan dat het Heeren Huis / met alle de gene die daar in waren / van den Dyk af zoude spoelen.

39. Des morgens doen het dach geworden was/doen wy hoorden ende vernamen van de gelegentheit der zaaken / doen waren alle de tenten ende hutten wech gespoelt die op het geheele werk waren / tot zes of zeven en dertig in 't getal / met alle de menschen die daar in waren: So dat de oude luiden in Holstein getuigden / dat het water op twee voet na in hondert jaren zo hoog niet geweest en was. Oude Zee-dyken / die hondert jaren gelegen hadden zyn verscheiden groote diepe gaate ingeloopen / die ik zelver gezien heb.

40. Daar leit een treffelyk Eilant ontrent aanderhalf myl zuit-west aan van Botfloot af / daar drie of vier en-twintig Prochy-kerken op staan / dat is meest alle van 't hoog water verdestrueert: zo dat daar niet meer als vier of vyf kerken droog bleven / ende zo my wel onderrecht is / zo zyn daar ontrent zeven of acht duizent menschen verdronken / met zeven / acht ofte negen Pastooren ofte Predikers / die mede verdronken zyn.

41. Den eersten dag na het hoog water / doen het water wat gedaelt was / zo ben ik over het Zee gat gevaren / daar wy aan doende geweest waren om te stoppen / daar Jan Valter van de Ryp met zyn huis vrouw Aegjen Jans / met haar achtien menschen op een groote stapel van struiken en takken haar verborgen hadden: zy hadde mede zes Paarden by haar / om de zwaarte neer te drukken / ende zo hebben zy haar leven behouden. Ende zo ik daar mede aan het Dorpken Dagebul gegaan ben / zo ben ik mede in de kerk geweest / daar de Koster my mede aangewezen heeft / dat het water vierde half voet in de kerk gestaan hadde / ende het volk hadde haar op de zolder van de kerk verborgen / ende Kosters huis was van 't Kerkhof wech gespoelt: Het logement van Pieter Jansz. Timmerman / met de tent van Pauwels Harmensz. daar ik des avonts om een praatje gegaan was / waren beide mede wech-gespoelt / ende het volk / Pieter Jansz. met alle zyn gezin / vrouw ende kinderen / met Pauwels Harmensz. met de knecht die my des avonts aan myn huis geleiden / waren des morgens alle verdronken / zo dat daar niet een over-gebleven en was: Dat nog meer is / myn logement / daar ik des nachts met myn zoon uit moeste vluchten / dat was des morgens mede van den Dyk afgespoelt; de kelder van 't Heeren Huis was mede heel ontramponeert / den wyn ende het bier om veer gespoelt.

42. Groote Zee-schepen waren op den hoogen Zee-dyk staande gebleven / het welke ik zelver gezien heb: verscheiden Schepen stonden mede tot Honzom op de Hooge straat.

43. Ik ben mede de strand ofte lager wal aldaar langs gereden / daar heb ik wonderbaarlike dinge gezien / veel verscheide doode Beesten / bynten van Huizen / geramponeerde Wagens / en by menigte van Hout / Hoy / Stroo ende Stoppelen / ook heb ik mede zommige Menschen gezien die verdronken waren; dit was in 't aanzien of het een Deluvie geweest was.

44. Doen

44. Doen wy nu het ongeluk gehad hadden / ende noch een dag of twee in 't Heeren Huis bleven / doen wierden wy van de Poepen ende Werk-bazen vervolgt: zy meenden den Dyk graaf ende de Heeren van 't werk in de knip te krygen / ende quaamen met een Schip / dat wel met Volk ende Amunitie gemonteert was / op 't Heeren Huis aanzeilen: ende alzo die Heeren gewaarschouwt waren / zo hadden die Heere een Schipper van Medenblik gehuurt / met een groote nieuwe sterke Kaag / die ons van daar zonde brengen; zo is 't dat zy ons een wyl tyts na zeilden / ende zagen dat wy veel volks by ons hadden / wy hadden des Dykgraafs Dienaars mede by ons / ende wy zeilden ook wat harder als zy deden: zo hebben sy ons in 't einde begeven / ende wy hebben onse cours na Housem genome / ende zijn des avonts aldaar gekomen / ende zijn gelogeert geweest in 't huis van den Wyn-schenker / dewelke Wyn-schenker was van de Moeder van den Hertog van Holstein / die een Suster was van Christiaan / den Koning van Denemarken.

45. Ende also wy tot Housem ontrent 14 dagen geweest waren / so hebben de Poepen ende Werk-base wederom so sterk aangevallen in 't huis en om het huis / dat wy weder seer bevreest waren. So hebben wy wederom onsen vlucht van daar genomen / ende sijn getrokken onder het Gebied van den Hartog van Holstein na by het Heeren-huis / in een Herberge daar die Waert van Uitrecht van geboorte was / genaemt Jan Nyendael / daer wy omtrent zes weken bleven / daer schikte den Hartog twee of drie Dienaars by ons / die ons bewaarden / het welke seer frape bequame mannen waren; daar ware wy met malkander seer wel te vreeden: om onsen tyt somtyts wat te verdryven / also wy weinig te doen hadden / so sijn wy dikwils na Sleeswyk om een wandeling gegaen / ende somtyts mede op 't heeren-huis en andere plaatzen.

46. Des Sondaegs gink ik gemeenlyk in de hof-kerk om de Predicatie te hooren / 't welk een zeer schoone kleine Kerk was / heel goet van gehoor om den Prediker van alle kanten wel te mogen hooren / met een galery van binnen rontom / zo wel aan de zyden als aan de einden / den hartog die zat met zijn Vrou ende gezin aan het eene eind' op de galery / ende het Orgel-spel was op het ander eint / ende den Adel zaten op de eene zyde van de galery / ende de Jonkvrouwen op d'ander zyde / ende het gemeene volk die zaten al te samen beneden.

47. Als nu de Predicatie gedaan was / zo dat men een Psalm ofte Lofzank begon te singen / zo speelde men met den Orgel met een klein geluit daar onder / ook mede met verscheiden Instrumenten / als een Luit / Fiool / Schuiftrompet / ende andere Instrumenten meer / zeer aangenaam ende vermaakelik / so dat ik niet en weet dat ik van myn leefdagen schoonder / aangenamer ende vermaakelyker Muzyk gehoord heb / als aldaar in de hof-kerk van holstein.

48. Om nu mijn reden hier meede te eindigen ende te sluiten van desen schrikkelyken ende droevigen Water-vloedt / so danke ik den almogenden / barmhertigen / ende genadige Godt / die my / met alle die gene die in 't heeren huis

huis waren / daar van verlost heeft: gelyk als de kinderen van Israel door de Zee gin zen / ende dat de Zee-baren haar niet en beschadigden.

Alzoo ik alhier in mijn Chronycxken veel verscheiden oude geschiedenissen verhaalt heb, zo zal ik hier noch by stellen van de Hand-werken, die ik mijn leven, door de zegen des Heeren, by der hand gehad hebbe.

49. ICk heb in mijn tijdt gemaakt verscheiden soorten van Moolens / ook huizen ende Sluisen / ende verscheiden notabele stukken van Kassen ende Schrijnwerken / als mede veel verscheiden Uur-werken in Dorpen ende Steden / ook mede twee groote notabele Speel werken tot Amsterdam / staande op de Wester ende Zuider-Kerks-Toren: Ik heb ook mede gemetzelt aan 't nieuwe Stadt-huis tot Amsterdam / ende mede aan de Toren van de Nieuwe-kerk / als mede aan de Brugh by Jan Roon-Poorts-Toren: Behalven dien heb ik noch verscheiden notabele hantwerken gedaan in hout ende Steen / in koper / in Yvoor en Metaal / het welk te lank zoude wezen om alles te verhalen.

Ook somtyds met de Pen te speelen,
Te teykenen Kerken en Kasteelen,
Daar by te schryven grof en fyn,
Dat kan (God lof!) noch heel wel zyn.

Waar van den Almogende Godt my zyne goede gaven ende gratien gegeven heeft; gelyk men leest by Jacobus in 't eerste Capittel: Want alle goede gave / ende alle volmaakte gifte / komt van boven af neder / ende daalt van den Vader der Lichten.

50. Nota. Den zelven Jan Adriaansz. Leeg-water heeft ook geweest in 't Leger voor 's Hertogen-Bos, alwaar hy grooten dienst gedaan heeft voor den Prins / met Molens te ordineeren en te stellen / om het water uit te malen; 't welk een groot voordeel heeft gegeven om dezelve onwinnelyke Stadt winnelyk te maken / gelijk gebleken is: Alle zyne wedervaringen die hy daar gehadt heeft / en heeft hy niet beschreven.

Noch een notabel stuk van de Lofwaardige treffelyke Stadt van AMSTERDAM, hoe dat het van oude tyden in Amsterdam pleeg te wezen.

OMtrent 8 of 29 jaren geleden / dat ik Jan Adriaansz. tot Amsterdam een koren-molen het gaande werk vernieuwt heb / waar van den eigenaar van de Molen genaamt was Dirk Pietersz. van Wormer / die doen een oud man was / die tegen my verhaalde dat hy een oud man tot Amsterdam gekent hadde / die hem wist te verhalen datter van oude tijden niet meer als

een

een Gout smit in de stad van Amsterdam was / ende daar en was ook niet meer als een Steen-houwer / ende een Koekebakker / en de Steen-houwer en konde zyn kost met steen-houwen niet winnen / hy most nog ter nood daar onder metzelen / en de Koekebakker die konde mede zyn brood niet wel winnen / moeste mede daar noch Roggenbrood onder bakken. Denk nu eens wat een groot getal van Steen-houwers in de Stad van Amsterdam zyn / als mede Koekebakkers en Goutsmits / het welke bykans ontelbaar is.

Van het Onder water gaan, geschiet in den Hage, in bywezen van Prins MAURITIUS, en andere groote Heeren, een konst noit te vooren gehoort, of gezien.

1. IN 't Jaar 1605 in 't laatste van April / zoo is daar een Wynkoper tot Alkmaar geweest / genaamt Dirk Thomasz. / die met den Prince Mauritius zeer familiaar was / die welke verscheiden redenen met den Prince hadde / waar van hy mede verhaalde dat in Noort-Hollant in de Ryp twee of drie jongelinge waren die onder het water konden gaan / waar van den Prince zeer begeerig was om 't zelve te zien / waar op den Wyn-koper tot antwoord gaf / ik zal de luiden verschryven dat zy by zyne Dorstelyke Genade in den Hage zullen komen.

2. Ende alzoo door het schryven zyn wy na den Hage gereist / ende zyn aldaar by den Prince gekomen / die ons zeer vriendelyk groete / ende ons vraagde / of wy de luiden waren die onder 't water konden gaan ? waar op wy antwoorden / ja myn Genadigen Heer ; waar op de Prince wederom zeide : hoe zoude men dat konnen weten / of men zoude dat moeten zien ; waar op wy wederom antwoorden en zeiden / zo het myn Heer morgen belieft te zien / wy willen 't alhier morgen in den vyver wel doen ? waar op de Prince wederom zeide : dat hy dat in de vyver niet en begeerde / daar zouden wel duizent menschen by komen / dat en zoude niet dienen.

3. Doen heeft de Prince een valkenier by hem ontboden genaamt Henderik Evertsz / die met ons zoude gaan buiten den Hage / om een water te zoeken daar 't bequaam was om de konst te doen / 't welke wy alzo gedaan hadden / welke water is een weinig buiten den Hage aan de slinker-hand / in een Molen-tocht / als men na Delft vaart.

4. Den eersten dag doen wast een storm ende heel kout weder / so dat wy den Prince doen niet en spraken / maar den tweeden dach daar aan heeft den Prince ons een zeker uure gestelt / als den maaltyt gedaan was na de middag / dat wy dan op de plaatze gereet zouden staan / waar by dat de Prince ook tegen ons zeide : mannen / ik heb gisteren wel om u gedocht / ik en zoude niet gaarne hebben dat gy een ziekte zoude halen om mynent wille.

5. Alzo den tyt bestemt was / zoo zyn wy op de plaatze gegaan / ende gereetgestaan ; doen is den Prince Mauritius, met zyn broeder Prins Henderik,

rik, met Graaf Willem van Vrieslant / met Graaf Ernst / ende meer andere groote Heeren en Edelluiden met de Koetzen by ons gekomen / ende daar alzo gelyk by ons staande / doen zeide den Prince Mauritius: mannen ik ben nu gereet om te zien / waar op ik Jan Adriaansz. Leegwater met een goede couragie in 't water gesprongen ben / en zeide: adieu myn vroome Heeren; ende ik was daar zo lange onder het water / dat den Prince Mauritius met d'ander Heeren wel vernoegt waren / en doen ik weder boven 't water quam / doen vraagde my den Prince Mauritius: wat was dat geluit dat ik hoorde? waar op ik zeide: ik heb luide geroepen / heeft myn Heer dat ook verstaan? waar op de Prince zeide: ik meende dat het het brullen van een Koe was.

6. Daar na is Pieter Pietersz. een van onze mede makkers in 't water gesprongen een stuks weegs verscheiden / de welke alzo lang onder het water was / als Ik / waar over Pieter Pietersz. met zijn vingeren een weinig boven 't water speelde; doen zeide Graaf Willem van Vrieslant: den kerel werd verzoepen / hy en kan hem nigt langer holden.

7. Ende alzo Pieter Pietersz mede op 't Land komende / wy beide nog fris ende wel waren / zo heeft den Prince Mauritius tegen ons gezeit: mannen ik zie dat de konste goet is / gaat niet uit den Hage aleer ik u gesprooken heb / ende gaat in een goede Herberge / en maakt goede cier / het welke wy alzo gedaan hebben / ende daar na zyn wy weder by den Prince gekomen op het Hof / daar hy ons een vereeringe gegeven heeft / ende ook mede Octroy van onze konste / het wellke ik nog tot dezen dag bewaart heb.

De tweede Onderwater-duiking, geschiet tot AMSTERDAM.

1. IN 't jaar 1606. op Amsterdamze Kermis / zo is daar een Koopman van de Ryp geweest / geheeten Meinert Cornelisz. Salm / die tot Amsterdam zeer wel bekent was / die van de konste onder water te gaan tegen zommige bekende Borgers van Amsterdam gezeit hadde / dat de konste op de Wetering / buiten de Heilige Wegs-Poort / aan de slinker hant / gedaan zoude werden in presentie van 10 of 12 perzonen / aldaar mede prezent was Meinert Salm van de Ryp / Albert Verspek van Antwerpen / Dirk van Os van Amsterdam / met zyn Soon / die nu Dyk Graaf van de Beemster is / Fredrik Jansz. met zyn Soon / Jacob Fredriksz. van Amsterdam / beide Oly-slagers / Jacob Wrogt van Amsterdam / met Jan Louwen van de Ryp / met zyn Huis Vrouw / ende meer andere goede bekenden.

2. Ende alzo dit geschiede na by de Stad Amsterdam / zo is aldaar een grooten toe loop van volk gekomen ende vergadert van verscheiden Steden / Dorpen en plaatzen / zo dat daar wel zeven of agt hondert menschen by malkander waren / of meer: zo was daar een onder allen die het niet geloofde / en zeide / het zal wezen gelyk die man die vliegen zoude / wie is malder / de man die vliegen zal / of die gene die het zien zullen? waar op ik Jan Adriaansz. wederom zeide / ik en zal het volk niet bedriegen / ik zal 't voor haer oogen doen dat zy dat zien zullen.

3. So

3. So is 't dat ik een linnen kleed by my genomen hadde / het welke ik aandede / waar van ik de zakken uit trok / ende dede daar tien of twaalf Peeren in / dat zy het voor haar oogen zagen / ende ik zeide tegen het volk / deze Peeren zal ik half op eeten / op dat gy luiden niet en zegt dat ik de Peeren in de grond gesteken heb; ook hadde ik mede een Schalmey by my daar ik wel op konde speelen / dien ik mede by my in myn zak dede / en zeide daar zal ik verscheiden Voizen en Psalmen op spelen / dat gy dat boven water / op het land hooren ende verstaan zult / waar by Pieter Pietersz. op het land by het volk bleef / om het volk reden te geven en te onderregten.

4. Onder allen was daar mede een Makelaar onder het volk / geheeten Lems / die hadde een schoon blad pampier by hem / daar schreef hy zyn Naam op / het welke hy my gaf / waar op ik tegen hem zeide: ik zal daar onder water op den grond op dat pampier met pen ende inkt schryven / dat gy dat boven water op het land zult konnen leezen.

5. Ende doen ik gereed was / ende wel wakker konde zwemmen / ende ook mede een Jongman was / zo gaf my den Almogenden God de vrymoedigheit / dat ik met een goede couragie in 't water sprong / myn aangezigt na het volk toewende / ende zeide: adieu gy vrome Borgers van Amsterdam / dat is u ter eeren / daar ga ik onder.

6. So is dat alzo geschied / dat ik de Peeren onder water half op-gegeten heb / en vertoonde de Peeren onder het volk doen ik op het Land quam ende op het zelve pampier schreef ik mede zo veel / dit heb ik voor Amsterdam in de Wetering onder water geschreven; ende op de Schalmey speelde ik mede onder water op den grond / dat het volk die op het Land stonden boven water gemakkelyk hooren ende verstaan konden / onder allen speelde ik mede den 23. Psalm / Myn God voet my als myn Herder geprezen, dat die luiden die op de kant van de sloot stonden / zeiden / hoort eens mannen dat speelt hy nu! alzo had ik myn plaizier ende recreatie onder 't water op de grond.

7. Ende doen ik dogte dat ik aldaar lang genoeg geweest was / dat het volk wel vernoegt zoude wezen / zo ben ik met een goede couragie weder opgekomen / myn aangezigt na het volk toewendende / en doen ik nog in 't water was / zo heb ik tegen het volk met een luide stemme geroepen / wat dunken de Luiden van de konst? waar op het Volk antwoorde en zeide: de konst is goet.

8. Ende doen ik weder op het Land quam / doen vertoonde ik myn Geschrift / het pampier nog droog wezende / het welke veel Luiden gezien en gelezen hebben / ende daar over zeer verwondert waren: ende den Makelaar Lems weder behandigt hebbende / die het nog zommige Jaren daar naar bewaarde; ende als ik nog onder water was / zo was alreeds de tydinge al in de Stad / die Man is al verdronken / hy en komt zyn leven niet weder: en doen ik weder op het land quam / zo hadde Frede-

rik Jacobsz. Oly-slager van Amsterdam een nagt-glas by hem genomen / ende zeide tegens my: Jan Adriaansz. weet gy wel hoe lange dat gy onder water geweest hebt? neen ik Fredrik Jacobsz. zeide ik: doen zei hy weder tot my: dat glas is eens uit-geloopen / ende eens half uit / dat is drie quartier van een uur. Doen waren daar verscheiden Luiden die tegen malkanderen zeiden: hebt gy wel gezien wat dat hy gedaan hadde doen hy in 't water ging? hy hadde hem met Oly bestreken; ende d'andere zeide / hy hadde een root lapken in zyn mond genomen; in zomma / elk een zeide het zyne: Ik hadde gedaan gelyk de Comedianten doen / ik speelde het spel te regt / zonder iets te haperen ofte te manqueren; die het spel niet en kan / die en speel het niet. Ende als het werk gedaan was / zo waren daar veel Liefhebbers die haar milde hand toonden: ende onder allen was daar een Man uit Zeeland / die zeide / om dat de Konste zoo fraay is / zo schenke ik u daar toe nog een Zeeusche Daalder.

9. Daar na heb ik myne kleederen weder aangetrokken / ende ben weder na de Stad gegaan / aldaar ik een groot getal van volk by my hadde / die zeer begeerig waren om de Man te zien / waar van nu nog verscheiden Luiden in de Stad van Amsterdam zyn die het gezien hebben / ende daar van konnen getuigen.

10. Nu voort wat de Konste belangt / men vint in 't Boek Jobs geschreven in het 28. Capittel in het 12. vers / Men keert den stroom des waters, ende brengt dat daar verborgen in is, aan 't ligt. So dat ik niet en weet eenige konsten te bedenken / die zo bequaam ende zo goet zyn om verborgen schatten van de grond te halen; men kan aldaar onder water een wyl tyds leven / ende zyn handen en voeten wel gebruiken / het zy dat het een vadem diep is / ofte meer: Al waar 't agt of tien vadem diep / de konst is even goet. Hier van wil ik nu myn schryven af-korten / ende nog wat anders noteren.

11. Alzo ik Jan Adriaansz. Leegwater meest alle myn leven tot reizen gezint ben geweest / om vreemde Landen en Steden te bezien / zo zal ik hier by stellen de Steden en Plaatzen daar ik geweest ben / die ik bereist ende gezien heb.

REGISTER,

Ende

Memorie van de Steden, en de voornaamſte Plaatzen daar ik JAN ADRIAANSZ. geweeſt ben, ende bezocht heb, van myn jonkheit aan beginnende, geduurende tot myn ouderdom van vier-en-t'zeventig jaren, hier inne zyn weinig Dorpen begrepen, om oorzake dat die omſtandigheid al te groot zoude vallen.

In den eerſten, de Hollandſche Steden.

AMSTERDAM: Die het aldernotabelſte is / daar ik geweeſt ben / ende dat voornamentlyk van de groote Scheep-vaart.
Haarlem. Alkmaar.
Hoorn. Enkhuizen.
Medenblik. Edam.
Monnikkendam, De Beverwyk.
Schagen, een Heerlykheyt.
Purmerend.
De Ryp, Het beſte Dorp in Holland.
Leiden. Delf.
Den Hage, Het Hof van Holland / het welke in alles zoo Hofachtig is / als ik myn leven een Hofplaatze gezien heb.
Rotterdam. Schiedam.
Vlaardingen, de oudſte ſtad in Holland.
Den Briel. Geervliet.
Heervliet. Dordrecht.
Dergouda. Woerden.
Oudewater. Schoonhoven.
Nypoort. Montvoort.
Aſperen. Heukelom. Leerdam.

In 't Sticht.

Uitrecht, een Bisdom.
Vianen. Culenburg.
Bueren. Amersfoort.
Weſop. Muiden.
Naarden. Der Elburg.

In Vrieſland.

Leeuwaarden. Harlingen.
Franiker. Sneek.
Bolswaard. Stavoren.
Worcom. Dokkem.
Slooten. Drielſt.

Over-Yſſel.

Kampen. Zwol.
Haſſelt. Hattom.
Zwart-ſluis. Meppelen.

In Groeninger Land.

Groeningen.
Delfziel, een Schans.
Dam.

In Zeeland.

Middelburg. Vliſſingen.
Armuiden. Derveer. Dergoes.

In Braband.

Antwerpen.
Mechelen, een Bisdom.
Leuven, Parys, Keulen, ende Gent. dat zyn de vier grootſte Steden dien ik gezien heb.
Breda. Tertolen.
Willemſtad. Vilvoorde.
De Kluinder.
Zevenbergen, een open Stad.
Hoogſtraten, een Vlek.
Het Kaſteel t'Antwerpen.
Het Kaſteel tot Gent.
Het Sas van Gent. 's Hartogen Bos.

In Gelderland.

Aarnhem. Doesburg. Harderwyk.
Reenen. Huissen. Nieumagen. Tiel.
Bommel. Worcom. Gorcom.
Het Huis te Loevestein.

In Vlaanderen.

Brugge. Gent. Yperen.
Kortryk. Duinkerken.
Nieupoort. Oostende. Menen.
Dixmuiden. Aalst. Veuren.
Wynoxbergen. Damme. Sluys.
Hontschoten, het beste Dorp daar ik myn leven in geweest ben.

In Henegouwen.

Bergen. Henegouw. Sonty.
Breye. Leconte. Nyvelle. Halle.
Marymond, een Kasteel.

In Oostland.

Danswyk in Pruissen.
Riga in Lyf-land.
Elzeneur in Denemarken.
Elzenburg, over de Zond aan de Zweedsche kust.

In Duits-land.

Covelens Engis.
Andernacht. Lins. Bon.
Papenmuts, een Fort.
Colonia, een treffelyke Stad; daar heb ik den Dom toorn gemeten/ die is 78 voet dik in het vierkant/ het welk den alderdikssten Toorn is dien ik gezien heb: Behalven dien heb ik mede den Toorn van Uitrecht, Mechelen, en Antwerpen wel gemeten/ die zyn 68 voet dik/ en de nieuwe Toorn die nu t'Amsterdam aan de Nieuwe Kerk gemaakt werd/ is 64 voet dik.
Soens. Disseldorp, Keizersweert.
Roeroort. Orzou. Wezel.
Rees. Emmerik.
Schenken-schans, een Fort.

In Lotteringen.

Den Moezel-stroom af gevaren.
Mets in Loreine.
Vik, aldaar ik vyf weken logeerden.
Moyenvik.
Merzel, deze Steden leggen boven Mets.

Ik ben eens van Parys na Mets met den wagen gevaren/ eerst komende tot Mont Meril, en zo voort.

Maux Salon.
Cleermont.
Verduin, aldaar ik by een Priester of Paap te gast was in het Klooster.
Etein. Zierich.
Macher.
Trier, een Bisdom.
Berkhassel.
Cochem.

Hier na volgt Oost-land.

Embderland en Holstein.

Embden.
Auwerik, daar is het Hof.
Lier, een Vlek.
Oldenburg.
Delmerhorst, een Vlek.
Bremen. Hamborg.
Boxhoe. Etshoe.
Ateren-Dorp. Mel-Dorp, een Vlek.
Derheid, een Vlek.
Fredrik-Stad.
Hoezem, een groot en open Vlek.
Tonningen.
Reinsburg.
Breste, een Vlek.
Sleeswyk, een open Stad.
Goddorp, 't Hof van Holstein/ aldaar ik in de Hof-Kerk het schoonste Muzyk gehoord heb/ daar ik myn leven by geweest ben: aldaar mede verscheide maal met den Hertog van Holstein gesproken heb/ dewelke een zeer bequaam Man is van zeden en manieren.
Nymuster, een Vlek.

In Westphalen.

Wilshuizen.
Kloppenburg.
Hazeleune.
Lingen.

Nu volgen de Steden,
in Vrankryk.

Paris, een treffelyke Stad / als mede het Konings Hof / daar heb ik gezien op de Pont neuf / een metalen Paard afgebeeld daar de Konink op zit; daar is mede een rat gestelt / dat van de stroom van de Rivier omgedreven werd / dat na het Cananeische vrouken afgebeeld is / het water ontfangt / en de kokens van 't Hof daar mede gedient werden.
Rowanen.
Many.
Pontooize.
Argantyn.
Etampes.
Orlians, aldaar men de beste Fransche taal spreekt.
Gervile.
Booyzonzy.
Someurs.
Toers, daar staan twee Toorens by malkander voor aan de Kerk / daarom heet de Stad Tours.
Pont de Zee, een Vlek.
Nantes in Brittanjen.
Bordeaux, ofte Bordeus.
Bloi in Gasconjen.
Lesparre in Medog.
Cadeljak, het Hof van Duc de Pernon / daar ik verscheiden maal mede gesproken heb in de Fransche tale.
Pontes in Pooitoe.
Sentes in Pooitoe.
Taljebork in Pooitoe.
Tonne, Boetonne in Pooitoe.
Gales in Pikerdyen.
Diepen.
Bolonien, ofte Bennen.
Abbe Ville.
Amyens.
Kleermond.
St. Denys.
Sanlou.

In Engeland.

Zand-Wyk.
Doveren, een open Vlek.
Romey, een Vlek.
Ed, een Vlek.
Frou Martyn, een Vlek. Doen ik in Engeland was / doen was 't Lant in rust en in vreeden. Ik heb van myn dagen in geen schoonder nog treffelyker Land geweest als in Engeland / daar van alles abondant was; hier zyn in begrepen omtrent hondert en tsestig besloten Steden / die wallen en muuren hebben / behalven de open Vlekken en Dorpen die by menigte in 't getal zyn / daar ik mede geweest ben: zo dat menig Berg en Dal over gereist heb / en menig zoet en zuur gesmaakt heb.

Tot den Leezer.

HIer mede wil ik myn ſchryven van myn Cronykxken, en van het Dorp van Graft en Ryp afkorten, en den Leezer alles goets wenſchen; en zo ik hier inne yet gemiſt mochte hebben, het welke juiſt zo net in 't lid niet getroffen is, moogt my 't zelve ten beſten houden, ik heb 't gedaan na de oudſte memorien en gedenkeniſſen die ik heb konnen bekomen en vinden.

Den Almogenden, Goeden, Barmhertigen en Genadigen God, die Hemel en Aarde geſchapen en gemaakt heeft, die wil ons al te zamen gunnen en geven een geruſt en vredig lang Leven, en hier namaals dat alderbeſte opperſte goed hier boven in den Hemel met alle gelovigen en vroomen, die 't zelve uit genaden zullen bezitten in der eeuwigheid, Amen.

J. A. L. W. Ingenieur ende Molenmaker
van de Ryp.

Finis coronat opus.

cxx

1075—